

Castrenianumin
toimitteita

48

Suuren Guslin kaiku
Udmurttilaista taidelyriikkaa

Helsinki
1995

Castrenianumin
toimitteita

48

Suuren Guslin kaiku
Udmurttilaista taidelyriikkaa

Valikoinut ja suomentanut

Raija Bartens

Helsinki 1995

Castrenianumin toimitteita 48

Julkaisijat: Castrenianumin laitokset
Suomalais-Ugrilainen Seura

Sarjan vastaava toimittaja: Seppo Suhonen

Taitto: Jarmo Alatalo

Vammalan Kirjapaino Oy · Vammala 1995

ISBN 951-9403-81-7
ISSN 0355-0141

Sisälllys

Udmurttilaisesta taidelyriikasta	9
---	----------

Кузебай Герд **Kuzebaj Gerd**

Бусы	18
Pelto	19
Сяськаос	20
Kukat	21
Сяськаяськись льӧмпу	22
Kukkiva tuomi	23
Гужем жыт (Кырзан)	24
Kesäilta	25
Толэсь	28
Kuutamо	29
Беризь	30
Lehmus	31
Гужем жыт (Сонет)	34
Kesäilta (Sonetti)	35

Кеносын	36
Aitassa	37
Шоро-куспо	38
Puolitiessä	39
Толон	42
Eilen	43
Мынам пересе	44
Vanha äitini	45
Нош ик пеймыт	50
On vielä pimeää	51
Югыт луон азын	52
Ennen aamunkoittoa	53
Маро со?!	54
Keitä nuo ovat?!	55
Огнам	56
Yksinäni	57
 Ашальчи Оки Ašaľci Oki	
Тон юад мынэсьтым	60
Kyselet minulta	61
Сюрес дурын	62
Tien varressa	63

Та бадзым городын	64
Täällä kaupungissa	65
Эмезь кисьман вакытэ	66
Vadelmain kurpsyessä	67
Яратонэ өз ке	68
Jos ei armas	69
Оло, монэ яратйськод	70
Joko minua rakastat	71
Туж бадзым кузьымме	72
Suurimman lahjani	73
Куддыръя	74
Välistä	75
Мон визьтэм вал азьло	76
Niin hupsu saatoин olla ennen	77
Лулы мынам	78
Jos sieluni	79

Флор Васильев

Flor Vasil'ev

Мой дуре нуназе мон васькай	82
Tänään taas Moj-joelle kiiruhdin	83
Мой шур пичи дыръям вал мур	84
Moj-joki oli syvä lapsuudessani	85
Вань пичи турт. Отын туж витё.	86
Meitä pieneen kylään kaivataan	87
Бөм былэ выдй	88
Niittyyn heittäydyin	89

Родной кыл	90
Äidinkieli	91
Öвөл, шуо, со пал дунне	92
Ei kuulemma ole Tuonpuoleista	93
Пичи дырьям юай атаелэсь	94
Larsena kyselin isältäni	95
Кытысь шедьтйськод тон кылбур чурьёстэ?	96
Mistä runoihisi säkeet tavoitat?	97

Алла Кузнецова

Alla Kuznesova

Куриськон	100
Rukous	101
Гудырипуз	104
Kuukunanmuna	105
Со шуиз: — Макем ненег кийд	106
Hän sanoi: — Kätesi ovat suloiset.	107
Одйг пол мон доры	108
Kerran luokseni	109
Яратйсько меда?	110
Tämäkö rakkautta?	111
Їышкытэк тон, ишанэ, сылмы ай	112
Katoa, aave, ruoskimattakin!	113
Та уе	114
Tänä yönä	115
Чур тонэ, тугамтэ туганэ, чур монэ	116
Suoja Sinulle, rakas, suoja minulle!	117

Людмила Кутянова
Ljudmila Kutjanova

Май толэзь	120
Toukokuu	121
Тулыс	122
Kevät	123
Адямины улыны	122
Elää ihmisenä	123
Одйг өсэтй одйгзэ	124
Toinen toisesta ovesta	125

Владимир Владыкин
Vladimir Vladykin

Кема-кема мон өй берта гуртам	128
En ole pitkään aikaan käynyt kotona	129
Вуж пересьмем юртмы, тау тыныд!	128
Vanha koti, kiitos sinulle!	129
Марлы адямины сётэмын лул?	130
Miksi ihmiselle on annettu sielu?	131

Версдорф блокнотысь:
Wersdorfin muistikirjasta:

Дрезденэз котькин тодэ	130
Dresdenin tuntee jokainen	131
Мынам эше — мынам лулы	132
Ystäväni on sieluni	133

Армин, эше!	132
Armin, ystäväni!	133
Чебер крезьгур вордске инмын?	134
Syntykö kaunis sävel taivaassa?	135
Орган ке кутске шудыны	134
On kuin uskoisin Jumalaan	135
Дирижёр пештырском бадэым сизь кадь	136
Kapellimestari kuin iso pörheä tikka	137
Ваньзэ, ваньзэ тае мон адэи кадь куке	136
Ikäänkuin kaiken tämän	137
Поэзилэн садэз	138
Runon ruutarha	139
Бухенвальд	140
Buchenwald	141
 <i>Калыкын верало:</i>	
<i>Kansantarinoista:</i>	
Инмар но Адями	142
Inmar ja Ihminen	143
Марлы кырэа тюрагай?	142
Miksi leivo laulaa?	143
Юсьёс — адямиос	144
Joutsenet — ihmiset	145
Быдэым Крезьлэн гурез	144
Suuren Guslin laulu	145
 Kirjallisuutta	 148

Udmurttilaisesta taidelyriikasta

Udmurttien taidelyriikan aloittajana pidetään *Grigori Vereščagina* (1851 - 1930) (Péter Domokos, *Az udmurt irodalom története* ss. 216 - 221, *Itäisten suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuudesta* s. 65). Vereščagin, opettaja ja pappi, on ollut tunnetumpi tieteellisistä kuin kaunokirjallisista ansioistaan. Hän julkaisi kaksi udmurttilaisten historiallis-kansatieteellistä kuvausta (1886 ja 1889) ja udmurtin kieliopin (1924). Teoksissaan hän julkaisi udmurttilaisia lauluja ja vasta 1960-luvulla todettiin, että laulujen joukossa oli Vereščaginin omiakin. Vereščaginin runoilijan ansiot nosti näkyviin erityisesti folkloristi P. Pozdeev (Domokos, *Az udmurt irodalom története* s. 216). Vereščaginin käsikirjoituksista ilmeni, että hän oli kirjoittanut myös itse lauluja. Se näkyykin riimin käytöstä (mts. s. 218 –); udmurttilainen kansanrunohan ei tavoittele riimiä. Vereščaginin laulut ovat kuitenkin muuttuneet kansanlauluiksi ja esimerkiksi hänen kirjoittamukseen osoitetun kehtolaulun on Pozdeev ottanut kansanlaulukokoelmaansa *Жингырты, удмурт кырзан!* (2.painos Ustinov 1987 s. 61 – , 342 –). Vereščaginin keräämiä, kenties muokkaamiakin lauluja on myös äskettäin ilmestyneessä udmurttilaisen kansanrunon antologiassa (*Joutsenet Jumalan kasvoilla*. Helsinki 1994), eikä tähän udmurttilaista taidelyriikkaa esittelevään antologiaan olekaan Vereščaginin kansanrunona hengittävää lyriikkaa sisällytetty. Vereščagin otti tietoisesti kansanlaulajan roolin. Hän loi kansanrunoa niin kuin vanhassa udmurttilaisessa yhteisössä jokaisen yhteisön jäsenen

voitiin tietyissä elämänsä tilanteissa odottaa luovan. Udmurttilainen emäntä valmisti vierailleen paitsi ruuat myös laulut, ja vieraiden velvollisuus oli myös valmistaa kiitokset lauluna emännälle. Naimisiin menevän tytön tai sotapalvelukseen lähtevän nuorukaisen oli valmistettava muistoksi itsestään yhteisölleen laulu. (Gerd, *Valvoja-Aika* 1929.)

Ensimmäinen oman yksilöllisyytensä varasta nouseva udmurttilainen runoilija oli udmurttien lyriikan suuri portaalihahmo *Kuzebaj Gerd* (Kuźma Čajnikov). Hän syntyi 1898 udmurttilaisella maaseudulla talonpoikaisperheeseen. Toki Gerdinkin runouden kasvuilmastona oli udmurttien kansanruno. Äiti oli laajalti tunnettu kansanlaulaja ja hänellä oli poikaan suuri vaikutus. Poika on häntä runoissaankin muistanut. Gerd valmistui 17-vuotiaana kyläkoulun opettajaksi ja aloitti runojen kirjoittamisen samoihin aikoihin. Jo vuotta aiemmin hän oli kertomansa mukaan aloittanut udmurttilaisen perinteen keruun. Tässäkin hänen paras auttajansa oli udmurttien perinnettä loistavasti hallinnut äiti. Gerd innosti muitakin työhön kansallisen kulttuurin hyväksi. Hänen aloitteestaan perustettiin 'Udmurttien kulttuuri- ja sivistysseura' v. 1918. Gerd kirjoitti, piti puheita, perusti kuoron ja näyttelijäseurueen.

V. 1922 hän julkaisi Iževskissä ensimmäisen runokokoelmansa ja samana vuonna hän pääsi Moskovaan täydentämään opintojaan V. Brjusovin mukaan nimettyyn kirjallisuus- ja taidekorkeakouluun. Gerd oli tutustunut myös M. Gorkiin, jolle hän oli lähettänyt runojaan arvosteltavaksi ja jota hänen tiedetään käyneen tapaamassa. Moskovassa Gerd opiskeli vuoteen 1925 kirjallisuus- ja taidekorkeakoulussa. Samalla hän opiskeli myös kansanrunoutentutkimusta ja kansatiedettä.

Gerdin kiinnostus udmurttien kansanperinteeseen oli vienyt hänet lukuisille aineistonkerumatkoille Udmurtian maaseudulle. Hän julkaisikin udmurttilaista folklorea; jo v. 1924 oli Moskovassa julkaistu hänen udmurttilaisten kansanlaulujen kokoelmansa.

Hänen kansanrunouden opettajansa, akateemikko B. M. Sokolov järjesti hänet kirjallisuus- ja taidekorkeakoulun jälkeen kansanrunouden ja kansatieteen aspirantuuriin (assistentiksi) Idän kansojen instituuttiin. Gerd valmisteli kahta väitöskirjaa: *Udmurttilainen arvoitus* ja *Itäisten suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvien kansojen kehto*. Kumpikin käsikirjoitus on kadonnut. Tiedetään hänen valmistaneen myös useita lyhempiä tieteellisiä tutkimuksia, mutta niidenkin käsikirjoitukset ovat hävinneet. Gerdin-tutkija F. Jermakovin mukaan Gerdin julkaistuja tieteellisiä kirjoituksia on kuitenkin runsaasti 100. Vuoden 1929 lopulla Gerd akateemikko Sokolovin suositttelemana jätti anomuksen päästäkseen Tiedeakatemiaan tohtorintutkintoa tekevien toimeen. Hänet hyväksyttiin ja hän sai myös ilmoituksen, että hänet lähetetään Suomeen, Unkariin ja Saksaan erikoistumaan fennougristiikkaan.

Gerdillä oli jo kontakteja suomalaisiin ja unkarilaisiinkin tutkijoihin. Moskovassa Gerd toimi myös *Neuvostoliiton kansojen keskuskustantamon* udmurttilaisen sektion sihteerinä. Tässä ominaisuudessa hän lähetti Helsinkiin Kansallismuseon kansatieteellisen osaston johtajalle U. T. Sireliukselle, joka oli pyytänyt Suomen Moskovan lähetystön kautta tietoja Neuvostoliiton suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvien kansojen tilanteesta, luettelon udmurttilaista folklorea sisältävistä julkaisuista. Se julkaistiin sittemmin, Gerdille niin kohtalokkaana vuonna 1932, Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirjassa. Valvoja-Ajassa oli julkaistu v. 1929 hänen kirjoituksensa *Votjakkilaisesta taidekirjallisuudesta*. Hän oli lähettänyt keräämäänsä kansatieteellistäkin aineistoa Helsinkiin Suomalais-Ugrilaiselle Seuralle. (Vielä v. 1993 Suomalais-Ugrilainen Seura julkaisi yhden hallussaan olleen Gerdin kansatieteellisen esityksen, *SUST* 217.) Myös muihin suomalaisiin kansatieteilijöihin (A. Hämäläinen, I. Manninen) ja

kielen- tai kirjallisuuden tutkijoihin (J. Kalima, S. Haltsonen) Gerdillä oli kontakti kuten myös unkarilaisiin ja virolaisiin (J. Mark) fennougristeihin. Hänen ulkomaiset kontaktinsa, ilmeisesti varsinkin suomalaiset, tulivat myöhemmin olemaan hänelle kohtalokkaat.

Gerd oli tutustunut myös Suomen kirjallisuuteen. Se oli mahdollista ensimmäisen suomalaista kirjallisuutta venäjäksi esitelleen antologian kautta. V. 1917 oli ilmestynyt M. Gorkin ja V. Brjusovin toimittama antologia *Сборник финляндской литературы*. Omiin julkaisuihinsa Gerd otti mukaan runoja, jotka hän oli kirjoittanut muutamien suomalaisten runoilijain runojen vaikutuksen alaisena. Yleensä näin syntynyt Gerdin runo on kuitenkin uusi itsenäinen runo — yhteys originaaliin ilmenee lähinnä joistakin motiiveista. (Tässä antologiassa esitettyjen Gerdin runojen joukossa esim. runo *Kukkiva tuomi* on sepitetty J. Hemmerin mainittuun käännösantologiaan mukaan otetun tuomi-aiheisen runon vaikutuksen alaisena.)

Moskovassa Gerd oli ottanut osaa kaikin tavoin kirjalliseen elämäänsä. Hänen toinen runokokoelmansa julkaistiin kuitenkin Kazanissa, v. 1927. Myöhemmin, jo Iževskissä 1931, Gerd sai julkaistuksi kolmannen ja viimeisen oman kokoelman. Jermakov on laskenut, että niiden 13 - 14 vuoden aikana, jolloin Gerd sai tuotteitaan julkaistuksi, hän julkaisi n. 400 runoa tai runoelmaa, yhden pienoisromaanin, kymmeniä kertomuksia ja kolme näytelmää. Kadonneiden käsikirjoitusten joukossa on myös yhden romaanin käsikirjoitus.

Gerdin ulkomaille lähdöstä ei tullut mitään. Ryhmä Moskovan udmurteja laati syytekirjelmän, ja v. 1930 Gerd lähetettiin Iževskiin, kommunistien puoluekoulun opettajaksi. V. 1932 alkoivat udmurttilaisissa sanomalehdissä hyökkäykset "kulakkirunoilijaa" vastaan. Vuonna 1932 hänet vangittiin, häntä syytettiin "vastavallankumouksellisen vakoilu- ja terroristi-

järjestön” eli “Suomalaisten kansojen vapautustaistelun liiton” organisaattoriksi. Kuulumisesta tähän tekaistuun järjestöön tuomittiin v. 1932 ainakin 28 udmurtilaista, komilaista, marilaista tai mordvalaista kirjailijaa ja tutkijaa. Gerd tuomittiin ammuttavaksi, mutta Gorki sai muutetuksi hänen tuomionsa 10 vuoden vankeustuomioksi. Gerd vietiin Solovetskin pahamaineiselle vankileirille ja toisten tietojen mukaan ammuttiin, toisten tietojen mukaan rääkättiin siellä kuoliaaksi v. 1937.

“Kulakkirunoilijan” maine on Gerdin tapauksessa hyvin omituinen. Vallankumouksessa hän oli nähnyt udmurttien pelastuksen. Vallankumousta hän ylistää monissa runoissaan. Hän on kääntänyt Leninin elämäkerran udmurtiksi ja kirjoittanut Lenin-aiheisia ihailevia runoja. Ainoan virallisesti hyväksytyistä näkemyksistä selvästi poikkeavan runonsa Gerd oli kirjoittanut v. 1929; siinä hän vastustaa pakkokollektivoinnissa käytettyjä väkivaltaisia keinoja. Tosin hänen runomaailmaansa kuului myös vallankumouksen edellinen Udmurtia hänelle itselleen niin rakkaine perinteineen — aihepiiri, jota voitiin 30-luvulla pitää tuomittavana.

Runoilijan kutsumukseen on Gerdillä alusta alkaen yhdistynyt eräänlainen oman kansansa valoon johdattajan kutsumustietoisuus. Kuva nukkuvista udmurteista, joiden on herättävä ja jotka myös vallankumouksen aurinko herättää, on keskeinen Gerdin runomaailmassa. Gerd ei kuitenkaan ollut pelkästään ympäristöönsä vaikuttamaan pyrkivä runoilijajulistaja. Hän oli lyyrikko, jolla oli ilmeinen tarve ilmaista itseään runossa. Muutamista Gerdin runoista puhuu rauhaton moderni henki.

Gerdin ystäväpiiriin kuului myös ensimmäinen udmurtilainen runoilijatar, *Ašal'ci Oki* (Lina Vekšina, 1898 - 1973). Varakkaan talonpoikaisperheen tytär pääsi kouluun siinä kuin veljensäkin — joista yksi tunnetaan myös runoilijana — ja valmistui opettajat-

tareksi. Hän aloitti kirjoittamisen kääntämällä; hänen Puškin- ja Heine-käännöksiään pidetään erinomaisina. Oman ja ainoan kokoelmansa hän julkaisi v. 1925 — Gerd on kirjoittanut sen saatesanat. Ašaŋci Okin runot ovat ytimeltään keskuslyriikkaa. Kansanlaulu oli hänelle läheinen ja hänen omakin runonsa saattaa ottaa kansanlaulun hahmon. Hän on tosin myös julistaja. Hän on ensimmäisiä udmurttilaisia feministejä ja kiinnittää huomiota naisen kohtalon nurjiin puoliin tai taistelee runon ase-in udmurttimiesten ainakin silloin yleistä juoppoutta vastaan. Julistuksensa Ašaŋci Oki kyllä esitti usein sanomalehti-artikkeleissakin. Se että hän tätä tematiikkaa runomuodossakin käsitteli, osoittaa oikeastaan vain, kuinka kaikkivoipainen oli runomuoto udmurttilaisessa yhteiskunnassa. Onhan se yhteiskunta, jossa henkilölaulu on vielä äskettäin ollut elävää — laulu, runo jokaisen yksilön luonnollinen ilmaisu. Siinä yhteiskunnassa kotiin palannut sotamieskin esitti kokemuksensa laulamalla, kuten perinteentallettaja totesi. (Udmurttien laulutraditiosta tarkemmin Jälkisanassa kansanrunoantologiaan *Joutsenet Jumalan kasvoilla*. Helsinki 1994).

Ašaŋci Oki ei kuitenkaan jättäytynyt runoilijaksi, vaan hän jatkoi opintojaan. Hänestä tuli silmälääkäri; udmurttien, kuten marilaistenkin, vanha kansansairaus on ollut trakooma. 1930-luvulla Ašaŋci Oki pidätettiin useita kertoja, mutta hänen osakseen ei tullut samanlainen kohtalo kuin Kuzebaj Gerdin. Runouden hän kuitenkin jätti.

Unkarilainen tutkija, Budapestin yliopiston fennougristiikan professori Péter Domokos on kirjoittanut perustavanluonteisen udmurttilaisen kirjallisuuden historian (*Az udmurt irodalom története*, Budapest 1975), jota on edelläkin runoilijoiden esittelyssä käytetty hyväksi. Tämä kirjallisuudenhistoria antaa perusteelliset tiedot myös monista muista udmurttilaisista runoilijoista. Tähän antologiaan on valittu kuitenkin udmurttilaisen

taidelyriikan alkuvaiheen suurien edustajien seuraan myöhemmistä runoilijoista vain neljä.

Flor Vasil'ev (1934 - 1978) oli kotimaassaan suuresti arvostettu, keskeinen runoilijapersoonallisuus, jonka laajaan tuotantoon kuuluu niin kotikylän ja laajemminkin Udmurtian maisemia ja tunnelmia tallettavia kuin myös ihmisen osaa pohtivia runoja. Udmurtian nykylyriikassa soivat myös naisäänet; Udmurtian runoilijattaria on esitellyt Anna Zujeva (*Elias* 1993:1). Heistä *Alla Kuznecova* (1940-) ja *Ljudmila Kutjanova* (1953-) edustakoot tässä antologiassa *Ašal'ci* Okin perinnön kantajia. Alla Kuznecova on ainoa esitellyistä runoilijoista, jolta on löytynyt antologiaan otettaviksi 1990-luvun tekstejä. Ljudmila Kutjanovan uusimpia tekstejä ei valitettavasti ole mukana. Udmurttilainen kirjallisuuskritiikki näki jo 80-luvun alussa Alla Kuznecovan runossa niin Anna Ahmatovan tai Marina Cvetaevan kuin oman *Ašal'ci* Okinkin runouden sukulaispiirteitä. Kiitollisuuden osoitukseksi *Ašal'ci* Okille Alla Kuznecova onkin omistanut tälle laajan sonettisarjan. (Tämä on yksi esimerkki siitä yllättävän vahvasta suosioista, joka sonetin muodolla on monen Venäjällä elävän suomalais-ugrilaisen kansan runoudessa.) Mutta kun Alla Kuznecovan runo nousee loitsumaiseen vyörytykseen, on taustalta kuulevinaan udmurttilaisen uhritoimituksen rukouksen. Udmurttilaisen lyyrisen kansanlaulun herkkyys ja sen ilmaisun tehoava niukkuus tuntuvat puolestaan Ljudmila Kutjanovan runossa. Iževskin yliopiston esihistorian ja etnografian laitoksen johtaja, professori *Vladimir Vladynkin* (1943 -) on myös runoilija. Hänen runoutensa kuuluu tähän aikaan ja tähän maailmaan, jossa etäisyydet ovat menettäneet merkitystään. Vahvana taustasävelenä soi kuitenkin hänenkin runoudessaan udmurttien kansanperinne. Hän onkin paitsi arkeologi-historioitsija ja kansatieteilijä myös udmurttien kansanrunouden ja muinaisuskon erikoistuntija — hänen viimeisin v. 1994 ilmestynyt suuri teoksensa *Религиозно-мифологическая*

картина мира удмуртов käsittelee udmurttien muinaisuskoa, myyttejä. Päätettäköön tämä udmurttilaisen taidelyriikan esittely Vladykinin runoihin. Ne ammentavat voimansa siitä samasta virrasta, jonka lähteet Vereščagin osoitti ja jonka partailla udmurttilainen runous on Kuzebaj Gerdistä ja Ašalci Okista lähtien niin runsaana kukkinut.

Кузобай Герд

Kuzebaj Gerd

Бусы

Бусы — бадзым будзын крезь,
 чуж зег — зарни сиосыз.
 Төл — со крезьлэн шудйсез:
 зеген шудо киосыз!

Өжыт йөтскемзэ шөдыса,
 жинграк! жингырто зег йырьёс.
 Йырзэс каллен лэйкатыса,
 кутско кылдытны выль гурьёс!

Чаштрак! огпала някырско.
 Жильыр-р-р! пальккисько, гыало.
 Ваче зег йырьёс шуккисько —
 жингыр-р-р! Жингыр жин-н-н! жинграло.

Куддыр, чингыли гырлы кадь,
 тилинь-тин-н-нь! Тринь-трин-н-нь! шуо.
 Куддыр, чебересь нильёс кадь,
 сипыр-р-р сипырто, верасько.

Куддыр зег йырьёс куспазы,
 туриос кадь, ваче кесясько:
 тур-лур-лур! шуыса йырьёссы
 чагыр иньёсы жутийсько.

Бусы — бадзым будзын крезь,
 чуж зег — зарни сиосыз.
 Төл — со крезьлэн шудйсез:
 зеген шудо киосыз!

Pelto

On pelto gusli valtava,
sen kultakielet rukiista.
On sillä suuri soittaja:
se soikin tuulen sormilla.

Vain yksi herkkä kosketus:
helähtää sointu tähkistä.
Vain hidas viri pellossa,
ja syntyy uusi sävelmä.

Suhinaa! Tähkät taipuvat.
Solinaa! Pello väreilee.
Toisiaan tähkät hipovat:
helinä kirkas helisee!

Välistä kulkustiukuina
kilisee pelto kilinää,
välistä tytön tavalla
kuiskii, sipisee sipinää.

Välistä tähkät toisilleen
kuin suuret kurjet lennosta
toitottavat torvillaan
kohti sinitaivasta.

On pelto gusli valtava,
sen kultakielet rukiista.
On sillä suuri soittaja:
se soikin tuulen sormilla.

Сяськаос

Лыз гырлыос — шыркуньёс,
 чуж но тӧды сяськаос
 тулыс возь вылын ...

Зольгыриос — пинальёс,
 сиён курса бӧрдйсьёс,
 сяськаос пӧлын.

Серекъяло, кырзало,
 сяськаосыз бичало,
 тугоко кертто.

Турым пӧлын бызьыло,
 вож зозьёсыз кутыло,
 шумпотса экто ...

Кыдёкысен учкыку,
 возь выльёстй ветлыку
 тодманы уг лу:

кудйз нылпи, кудйз сяська,
 кудйз сяська, кудйз Васька —
 валаны уг лу ...

Лыз гырлыос — шыркуньёс,
 чуж но тӧды сяськаос
 тулыс возь вылын ...

Туж чебер сяскаясько,
 жингырто, някырьясько:
 Жингыр-жангыр-жын-н-н!

Kukat

Sinikellon tiukuja,
kukkain keltaa, valkeaa
kevään niityillä.

Lapsoset kuin sirkkuset —
muulloin kenties kerjuulla —
kukkain keskellä.

Laulavat ja nauravat,
seppeleiksi sitovat
kukkakuormansa.

Riemukkaassa tanssissa
saalistavat ruhosta
heinäsirkkoja.

Etäämmältä katsova
niityn luokse saapuja
ei voi erottaa

mikä lasta, mikä kukkaa,
kumpi kukka, kumpi Jukka,
ei voi tunnistaa ...

Sinikellon tiukuja,
kukkain keltaa, valkeaa
kevään niityillä.

Helisevät, huojuvat
niityn kukat ihanat:
kil, kal, kil, kal, kil!

Зольгыриос — пинальёс,
 сиён курса бөрдйсьёс,
 сяськаос пöлын ...

Шудыса бекмыллясько,
 кырзало но кесясько:
 Жингыр-жангыр-жын-н-н-н!

*

Сяськаяськись льöмпу

Укно улын чебер льöмпу,
 чебер льöмпу някырьяське ...
 Таёе дырья коркан уд пук —
 чебер льöмпу сяськаяське.

Солэн вылаз оло лымы
 уй котыртй усем, лэся,
 оло лымы, оло мамык
 улвай вылаз пуксем, лэся.

Оло кинке тöды дэрем,
 юг-юг дэрем дйсям, лэся ...
 оло вылаз йöлвыл тырем,
 оло йöлвыл пазям, лэся.

Туж чебер ныл кадь, со сылэ,
 укно улын някырьяське.
 Юг-юг сылэ, учке вылэ —
 небыт тöлын зыгырьяське.

Lapsoset kuin sirkkuset —
 muulloin kenties kerjuulla —
 kukkain keskellä.

Kuperkeikan taitajat
 kirkuvat ja hihkuvat:
 kil, kal, kil, kal, kil!

*

Kukkiva tuomi

Tuomi ikkunani alla
 ojentelee oksiansa.
 Tuvassa ei nyt voi olla:
 tuomi alkoi kukintansa.

Niin kuin lunta yötä myöten
 olisi leijaillut sille
 taikka jokin untuvainen
 istunut sen oksasille,

tai se saanut ylleen paidan
 puhtauttaan tuoksuvaisen
 tai kaatanut päälleen kerman,
 tahallaankin roiskutellen.

Tuomi ikkunani alla
 tytön tapaan kurkottautuu,
 katsoo ylös, hohtavana
 tuulen syliin sovittautuu.

Солэн дортйз бубылиос
 төдды лымы кадь лобало.
 Уйын инмын кизилиос
 шораз учко, ворежьяло.

Укно улын чебер льөмпу,
 чебер льөмпу някырьяське ...
 Таёе дырья коркан уд пук —
 чебер льөмпу сяськаяське!

*

Гужемжыт
(Кырзан)

Гурезь улын, ярдурын
 бадьпуос чалмытскизы ...
 Пересь, губрес лулпуос
 куашетэмись дугдйзы ...

Гурезь съöрын, луд съöрын
 пиштйсь шунды пуксьылэ,
 гурезь йылысь юртьёсыз
 зарниен кадь пазьгылэ ...

Уг шудо ни пинальёс —
 мумыоссэс витьыло ...
 Тэлысь бертйсь искальёс
 тйнгыль-тангыль карыло.

Perhosa niin kuin lunta
leijailee sen ympärillä.
Sitä tähdet yötaivaalta
välkkyvinä silmäämässä.

Tuomi ikkunani alla
ojentelee oksiansa.
Tuvassa ei nyt voi olla:
tuomi alkoi kukintansa.

*

Kesäilta
(Laulu)

Vaaran alla ahteessa
pajun keinu pysähtyi,
vanhan leppäryteikön
kahinakin jähmettyi.

Lehdon taakse, vaaran taa
laskee ilta-aurinko,
sulaan kultaan roiskuttaa
mökit vaaran laelta.

Lasten leikki lopussa,
odotellaan äitejä ...
Kil-kal! Lehmät tulossa
laitumeltaan metsästä.

Пельпумазы сюрлоен
 бертэ калык арамысь.
 Ныльёс шулдыр кырзаса
 берто шулдыр бусыысь.

Бусы капка шальккетэ,
 зикыр-зукыр зукыртоз,
 чал-чал сылйсь юртъерьёс
 шулдыр луо уйшорозь ...

Зэребейёс зукырто —
 Карнан вуос пальккисько ...
 Лир-люр котыр кылйське —
 Пичи гуртын шуккиське.

Пеймыт луиз ... Юзгомиз ...
 Вань калык изьны выдйз ...
 Төл уг шуды, уг төла,
 шурали гинэ шола.

Изись муртъёс, коркаос
 чебер вотьёс адзыло ...
 Азвесь толэзь, бадьпуос
 выжыкыльёс верало ...

*

Palaa sirppi harteillaan
väki elonleikkuusta,
tytöt laulu huulillaan
saapumassa pellolta.

Kujan portti kolahtaa,
sitten hiukan kitinää.
Rakennuksiin hiljaisiin
tulee jälleen elämää.

Kaivonvintti vingahtaa —
sanko vettä loiskuttaa ...
Alkaa häly kylällä,
ilma kaikuu äänistä.

Pimeni, ja viileni ...
Väki maata menossa.
Tuuli tyystin vaiken.
Huhuaa vain huuhkaja.

Unessa jo ihmiset,
talot uneksumassa.
Hopeakuu, poppelit
hiljaa tarinoimassa.

*

Толэзь

Пилем сьöрысь
 толэзь потйз,
 чагыр инмысь
 музэ васькиз.

Дйсез тöды,
 тушез азвесь,
 киыз небыт,
 синмыз — лыз весь.

Писпу пöлтй
 юг-юг потэ,
 куарьёс пыртй
 азвесь кисьтэ.

Бадьпу куарен
 чиль-дол шудэ,
 лушкем, каллен
 шуре выдэ.

Чиля, жуа —
 чильк-вальк адске,
 юг-юг уя,
 вогырьяське.

Лушкем гинэ
 гуртэ пыре —
 юг-юг мынэ
 укно дуре.

Kuutamo

Pilven takaa
kuu ilmestyy,
taivaan kaarta
jo laskeutuu.

Helmisilmät,
parta hopeaa,
käsi pehmyt,
vaippa valkea.

Puiden oksiin
syttyy valoa,
lehvistöihin
valuu hopea.

Pajun lehti
jäi liikkeeseen,
virtaan ehti
kuu vuoteelleen.

Vesi tulta,
se välkehtii:
kuu aalloilla
nyt sädehtii.

Sitten tupaan,
kuin varkaillaan,
sen ikkunaan
käy loistossaan.

Укно пыртй
пиштэ, учке —
Выж выльёстй
азвесь палькке.

Борддор бордысь
крезез шедьтэ —
тöды кйыз
жинграк! йöтэ.

Уйбыт толэзь
ветлэ, пиштэ —
Уйбыт азвесь
пазя, кисьтэ ...

*

Беризь

Беризь шепаське,
беризь чаштыртэ ...
Зыныз вöлдйське —
Йырез кудзйтэ.

Мушьёс котыраз
жингыр жингырто,
сяська бордьёсаз
чаштыр чаштырто.

Lattialla
taas hopeitaan
surkumatta
jo sirottaa.

Soiton löytää
seinämältä —
gusli helää
käsissänsä.

Yö on täynnä
kuun säteitä,
yö on täynnä
kuun säveltä.

*

Lehmus

Avaa kukkiaaan
lehmus suhisten.
Latvan humalaan
saattaa tuoksu sen.

Parvi mettisten
lähti lennolle,
rientää siristen
kukkalehdille.

Шунды инъёсын
пиштэ, серекъя,
вож куар висъёсын
шудэ, ворекая.

Мушъёс лобало,
чаштыр чаштырто,
чечы бичало,
жингыр жингырто ...

Беризь шепаське,
беризь чаштыртэ ...
Зыныз вöлдйське —
йырез кудзйтэ ...

*

Välkähtelevät
valon loistossa
lehvät vihreät
vasten taivasta.

Lento mettisten
pelkkää surinaa,
karttuu ropisten
kuorma hunajaa.

Avaa kukkia
lehmus suhisten.
Latvan humalaan
saattaa tuoksu sen.

*

Гужемӓшт
(Сонет)

Шунды пуксиз ... Туриос кесясько ...
Лулпуо нюрёс жингырто ...
Пеймыт луиз ... Нош кизилиасько,
кизилиос инмын пишто ...

Возь вылысь турнасьёс кошко,
кырзаса гуртазы берто.
Сяськаос туж каллен някырьасько,
уйсыос тэльёсын бёрдо ...

Таёе дырря капчи шоканы,
туж капчи улны, ужаны
та сяськаяськись гуртьёсын.

Уйбыт изьтэк ветлысал,
чукнаозь ветлысал, кырзасал
та чужектйсь бусыосын! ...

*

Kesäilta

Aurinko laskee. Kurjet huutavat.
Suon lepikko on täynnä surinaa.
On tullut pimeä, ja tuikkivat
jo tähdet valoansa hohtavaa.

Nyt kylää lähenevät, laulavat.
Niityiltä kotiin väki taivaltaa.
Kumarruksiaan kukat jatkavat,
ja pöllön itku metsään uppoaa.

On kevyt olla, helppo hengittää,
nyt keveydellään työkin yllättää
näissä kylissä kukoistavissa.

Yöt kaikki vaeltaisin, laulaisin,
ja aamun sarastukseen valvoisin
näillä pelloilla kellertyvillä.

*

Кеносын

Ӧс но пыдсамтэ ...
 Уйбыт мон ӧй изь:
 Ӧуж ӗег бусыысь
 вити лыктэмдэ.

Мон ӧй изь. Ӗокыт.
 Малпаськи. Кылли.
 Куарадэ кылй,
 шулдыр кырӗакуд.

Шулдыр юмшасьёс
 уйбыт кырӗазы,
 жингрес арганьёс
 уйбыт жингразы.

Югыт луытозь
 серекъяд, шудйд.
 Шунды Ӗужатозь
 монэ бӧрдытйд!

Ӧс но пыдсамтэ ...
 Уйбыт мон ӧй изь:
 Ӧуж ӗег бусыысь
 вити лыктэмдэ!

Aitassa

On salpaamatta
ovi vieläkin.
Elopellolta
sinua odotin.

Valvoin. Muistelin.
Niin tukahdutti.
Sitten kuulinkin
sinun laulusi.

Soi harmonikka.
Jumšan-juhlijat
taukoamatta
yössä lauloivat.

Aamun koitteeseen
siellä kisailit,
aamun koitteeseen
minua itketit.

On salpaamatta
ovi vieläkin.
Elopellolta
sinua odotin.

*

Шоро-куспо

Марлы меда дышетски —
 шулдыр городын улій.
 Зйбыт гуртэн люкиськи —
 бадзым карез адзылій.

Куанер удмурт гуртъёсме
 уг быгатскы вунэтны,
 сяськаё бусыосме
 жокыт карен воштыны.

Воксёлы ке куштоно,
 туж ик гуртэ жаль потэ ...
 Карын гуртлэсь мёзмоно —
 сюлэм бёрдэ, куректэ.

Öжытлы ке кошконо —
 мар пайдаез öжытлэн?!
 Карын улны дышоно —
 кужмыз вань удмурт гуртлэн.

Котькудйз но ас понназ
 туж шулдыр но туж чебер.
 Кар но чебер интыяз,
 гурт кадь чеберез но шер.

Мар-о каром, мар каром,
 кудзэ маин мон воштом?
 Шоро-куспо улійсько.
 Сюрес шоры дугдйсько.

Puolitiessä

Opiskelin joksikin —
kaupungissa elinkin.
Kylästäni erosin
ja näin suuren kaupungin.

Kotikylää surkeaa
en voi silti unohtaa,
kukkivia peltoja —
kaupungissa ahdistaa.

Kaupungissa kylääni
on niin kovin ikävä.
Kun se täytyy hylätä,
särkee heti sydäntä.

Mennä käymään kaupunkiin ...
Mitä käynti hyödyttää?!
Totuttava siihen on ...
Voimaa on vain kylässä!

Kumpi pitää valita?
Mitä tehdä, yrittää?
Elän kahden vaiheilla.
Puolitiehen matka jää.

Марлы меда дышетски,
 шулдыр городын уйл —
 удмурт гуртэн люкиськи,
 бадзым карез адзылй.

Ой ке тодсал, адзысал,
 зйб-зйб сюлмы луысал.
 Гуртын чал-чал улысал,
 музъемез бугырьясал ...

Табре мылкыд сӧриськиз —
 кык шори со пилиськиз.
 Олокудзэ быръёно,
 олокудаз мыноно.

Городэ ке мынйсько —
 зйбыт гуртлэсь мӧзмисько.
 Нош гуртэ ке кошкисько —
 бадзым карлэсь мӧзмисько.

Кутэс дыбеч кадъ улко —
 солань-талань лобасько:
 куддыр вылэ тубисько,
 куддыр улэ лэзькисько.

Укыр вылэ тубыны
 мынам кужым уг тырмы.
 Укыр улэ лэзькыны
 дышетскем визь уг лэззы!

Opiskelin joksikin —
kaupungissa elinkin.
Kylästäni erosin
ja näin suuren kaupungin.

Rauhallinen olisi
sydän jälleen kylässä.
Siellä hiljaa eläisi,
lämmin multa käsissä.

Ja taas mieli murtuisi,
kahtaalle se hajoisi.
Täytyy tehdä valinta,
jonnekin jo suunnata.

Jos valitsen kaupungin,
tulen kylää kaipaamaan,
jos taas päädyn kylääni,
ikävöinkin kaupunkiin.

Olen läppäin varstassa,
sinne tänne heiluva.
Ylös nousen lennossa,
alas syöksyn vauhdilla.

Korkeuksiin nousemaan
eivät riitä voimani.
Syvyyksiin ei syöksyä
koskaan salli järkeni.

Толон

Жытазе толон
 ветлй бусые,
 кема ветлй
 зегетй.
 Лыз сясъкаосыз
 мон кема октй,
 кырзай ...

Шунды пуксе вал изьыны.
 Каллен чаштыртэ вал зег —
 лушкем кыльёссэ
 мыным вераса ...
 Возь вылын кесясъкиз жазег.
 Олокинлэсь туж кышкаса.
 Гурт пумын кырзазы:
 нёрязы нильёс.
 Кыдёкын кесясъкизы
 сялаос, туриос.
 Котыр шуккисъкиз
 соослэн куаразы ...

Мынам но жадем сюлмам
 со куаразы
 шуккисъкиз.
 Шуккисъкиз ... ортчем,
 кемалась вунэм
 арьёсыз,
 туж тырос кужымме быдтыса
 ужам ужьёсыз.
 Нош ик тодам лыктытйз:

Eilen

Eilen illalla
lähdin pellolle.
Kauan kahlasin
rukiin seassa.
Kauan keräsin
sinikukkia.
Lauloinkin ...

Laski aurinko.
Salaisuuksiaan
kertoi minulle
suhiseva ruis.
Hanhi niityllä
huusi säikkynä.
Kylästä kuului laulua
ja itkuvirttä tyttöjen,
kaukaa kirkunaa
kuovin ja kurkien
ja kaiku toisti
niiden huutoja.

Kaikumaan
sai niiden ääni
uupuneen mieleni.
Kaikumaan ... ohimenneet,
ammoin unohtuneet
vuoteni,
kaikki voimat vieneet
kerran tehdyt työni.
Se toi mieleeni

Зйбломем мылкыдме,
пинал даурме.
Нош ик со сайкатйз,
выль бурд кылдытйз,
улзйтйз ...

Дорам бертй ...
Укноме усьтй.
Бусы сяська зын
коркам пыриз,
монэ кудзйтйз ...

Уйбыт укно дурам пуки.
Уйбыт весь малпаськи ...

*

Мынам пересе
(Ноку но вунэтонтэм мемцелы сйзисько)

Уин,
умме усьыкум,
мон доры туж пересь кышномурт лыктылэ.
Йыр азам пуксьыса,
кылыныз весь монэ веттаса,
туж кема пукылэ.

Солэн йырсиез
пересьмем — пурисьтам.

kaipauksen tyyntyneen,
 nuoruusaikani.
 Jotakin se herätti.
 Uudet siivet avasi.
 Jotakin se elvytti.

Kotiin palasin ...
 Avasin ikkunan.
 Kedon kukkатуoksu
 sisään tunkeutui,
 minut juovutti ...

Koko yön istuin ikkunalla,
 koko yön syvissä unelmissa.

*

Vanha äitini
(Rakkaalle, unohtumattomalle äidilleni)

Yöllä,
 uneen vaipuessani,
 tulee usein vanhus luokseni,
 pääpuoleeni istuutuu,
 puhuu niin kuin tuudittaisi.
 Hän kauan istuu siinä.

Harmaantuneet
 ovat hänen hiuksensa,

Вольытэсь бамъёсыз
 куасьмиллям,
 туж мусо, туж визьмо синъёсыз
 кысйллям ...

Йырыз айшонэн,
 чильпам чалмаен,
 дырекъясь киосаз ки ужен
 со лыктэ,
 монэ нуньез кадь чупа,
 эркия, лйятэ.
 Паймоно кадь чебересь
 выжыкыльёс вералля,
 кыче ке но чебересь кырзанъёс
 кырзалля ...

Туж уно вералля
 вашкала калыклэсь улэмзэ-
 вылэмзэ ...
 куанер калыклэсь
 курадземзэ ...

Зеч ужъёслы
 со монэ каньылля дышетэ,
 кышкась сюлэмме юнматэ.
 Виль кужым кылдытэ,
 люкатэ ...
 Синъёсме паськытэсь карыса,
 пичи нуны кадь, солэсь верамзэ,
 кырзамзэ
 сюлмам поныса
 кылзйсько ...

kuivuneiksi käyneet
puhtaat kasvonsa,
sammuneiksi
rakkaat, viisaat silmänsä ...

Ajšon ja álma-huivi
hänellä on hiuksillaan,
käsityökin mukanaan
vapisevissa käsissään.
Minua hän suutelee kuin lasta,
hellittelee, lohduttelee.
Ihmeen kauniita
vanhoja tarinoita kertoo,
ihmeen kauniita
lauluja laulaa ...

Hän kertoo paljon
muinaisesta elämästä,
pienten ihmisten
kärsimyksistä.

Hyviin tekoihin minua
hän vähän kerrallaan opastaa,
pelokasta sydäntäni lujittaa,
uutta voimaa minuun kasvattaa,
voimaa minuun kokoaa.
Silmät levälläni,
kuin lapsi kuuntelen,
hänen kertomansa,
hänen laulamansa
sydämeeni kätkien.

Солэсь
 верам кыльёссэ
 мон ваньзэ ик, ваньзэ валасько ...
 Кыће чебер кылйське,
 шуккиське
 солэн кырҙамез.
 Таће ик, улэп кадь, азям пуксе
 верамез!
 Уй ҙаректэ ...
 Жадьыса
 пересе султэ,
 кошкыны дасяське:
 — Изь, нуные, — каллен пель шорам
 шуккиське.
 — Їуказе їукна султыса,
 эн гинэ вунэты мынэсьтым та верам
 кыльёсме,
 та кырҙам
 гурьёсме
 бумага выльёсад гождьяны,
 калыклы вераны ...

Тани
 мон ваньзэ гождьясько,
 калыклы верасько ...
 Їик уг лу пересьлэн кадь
 чебер гождтэме,
 паймоно кадь
 чебер вераме ...

Hänen sanansa
kaikki, ihan kaikki ymmärränkin ...
Niin ihanalta
soinnahtaa
hänen laulunsa,
ja aivan elävänä
nousee eteeni
hänen kertomuksensa ...
Yö vaalenee ...
Sitten, väsyneenä,
nousee vanha äitini,
valmistautuu poistumaan:
"Nuku, lapsonen!", ja hiljaa
soi korvaani:
"Pidä aamulla noustessasi
nämä kertomani mielessäsi,
nämä laulamani muistissasi,
kirjoittaaksesi papereihisi,
kertoaksesi kaikille".

Niin nyt
kaiken kirjoitan,
kaiken yritän kertoa.
Ei ole kirjoittamani
äidin sanoman kaltaista,
ei ole kertomani
äidin kertoman veroista ...

Нош их пеймыт ...

Сйзыл уй кадь,
котыр пеймыт,
поркушуй кадь
котыр кышкыт ...

Чылкак огнам
азьлань мынко,
жади, жадьса
чѣдѣтскисько.

Ваньмыз тылъёс
кысылйзы,
горд нунальёс
бырылйзы ...

Огнам пукко,
малпаськисько,
малпаськыса,
чѣдѣтскисько:

Кызы быдтод
сюлмысь тылэз,
кызы куштод
горд нуналэз?

Огнам кошко
дунне вылтй —
тыл жуато
мон котькытй.

On vielä pimeää ...

Syysyö synkkä
ympärillä,
jokin vielä,
hervittävä.

Kuljin retkin
yksinäisin.
Nyt jo väsyin —
levähtäisin.

Kaikki tulet
tukahtuivat.
Punaruskot
harmaantuivat.

Yksinäni
tuskissani
muistoiltani
kysyn, miksi

riistät liekin
sielustani,
punahehkun
päivistäni?

Yksin kuljen.
Kerran liekkiin
lietson tulen —
jonnekin!

Югыт луон азын

Котырыд сйзыл уй кадь пеймыт луиз ке,
 иньёсын вань кизили кысыны кутскиз ке,
 азвесь толэзь пилемъёс съёры пегзиз ке,
 музъемлэн вылаз бус жутскиз ке,

Эн шугъяськы, гажан эше:
 Пеймыт луиз — югыт луон азын!

Эн кышка неноку но, туж яратон выны,
 съёд-съёд кыйёс тынад котырад люкаськизы ке,
 пыдьёстэ жалятэк леканы кутскизы ке,
 сюрес вылад азьло палад султйзы ке,

Эн кышка, яратон эше:
 Пеймыт луиз — югыт луон азын!

Эн куректы, эн бёрды весь, зарни эше,
 удмурт калык изе на шуыса,
 пеймыт дуннеын улэ на шуыса.
 Удмуртлэн та иземез — султон, сайкан азын.

Эн куректы, зарни эше:
 Пеймыт луиз — югыт луон азын!

*

Ennen aamunkoittoa

Vaikka ympärillesi kuin syysyö pimentyisi
ja sammuisivat kaikki taivaan tähdet,
vaikka hopeakuu pilviin piiloutuisi
ja sumuvaippaan maakin kätkeytyisi —

älä silti ahdistu, rakas ystävä:
on pimeää — ennen aamunkoittoa.

Vaikka nousisivat tielle eteesi
sinua piirittämään mustat käärmeet,
kiukkuisina jalkoihisi iskien,
älä silti pelkää, rakas veljeni —

älä silti pelkää, rakas ystävä:
on pimeää — ennen aamunkoittoa.

Vaikka näet udmurttien vielä nukkuvan,
udmurttien vielä pimeydessä elävän,
älä siltikään murehdi, kultainen ystävä:
udmurtit nukkuvat — ennen heräämistään ja nousuaan.

Älä murehdi, kultainen ystävä:
on pimeää — ennen aamunkoittoa.

*

Маро со?!

Маро со отй со мында адзиське?
Кин-о отй лыктэ, кин-о лыктэ?

— Удмуртьёс ...

Нош маро соос нуо начармем пельпумазы?
Маро ваё куасьмем, пульдылэм кназы?

— Курадзонзэс ...

Нош маро ваё соос губырмем тыбыразы?
Маро нуо сэрэктэм сюлмазы?

— Куректонзэс ...

Нош кытчы нуо соос курадзонзэс?
Кинлы возматаны нуо куректонзэс?

— Быдэс дуннелы!

Нош кин-о со мында калыкез жутйз?
Кин соосыз иземысь сайкатйз?

— Урод улонзы ...

Ма, мар кулэ, маро кулэ соослы —
синтэм, пельтэм, губырмем калыклы,
маро кулэ?

— Калык кадь улон!

Keitä nuo ovat?

Mikä valtava joukko tuolla näkyy?
Keitä tuolta tulee, keitä nuo ovat?

— Udmurtteja ...

Mitä ne kantavat laihoilla harteillaan?
Mitä vievät kuivissa känsäisissä käsissään?

— Kärsimyksiään ...

Mitä ne kuljettavat kumaraudessa selässään?
Mitä vievät nääntyneissä sydämissään?

— Murheitaan ...

Mutta mihin ne vievät kärsimyksensä?
Kenelle näyttää kuljettavat murheensa?

— Koko maailmalle!

Entä kuka noin paljon kansaa nostatti?
Kuka heidät kaikki unesta herätti?

— Heidän oma paha olonsa.

Mutta mitä he haluavat, mitä haluavat?
Sokea, kuuro, kumarainen kansa!
Mitä he haluavat?

— Ihmisarvoisen elämän!

Огнам

Чылкак огнам кырзасько,
огнам мон кесяськисько:
Нокин уг сёт куаразэ,
нокин уг лэзь иворзэ.

Тазы улод но кулод,
музьеме выдса, сисьмод ...
Калык тонэ вунэтоз,
йырысьтыз тонэ куштоз.

Оло уз, оло луоз
кин ке кырзась, мон бере;
оло удмурт кыл быроз
дунне вылысь собере.

Кыёеке но визьтэм мурт
улэм-вылэм шуозы,
нуны кылын гожъяськем
шуыса, серекъялозы.

Туж секыт уг улыны,
чик азыланез тодытэк:
туж секыт уг кырзаны
вöзад кырзась луытэк!

*

Yksinäni

Näin laulan yksinäni,
omana kaikunani.
Ei muiden ääni kuulu,
ei muilta viesti saavu.

Elän vain laulussani.
Kun lepään haudassani,
jo unohtuu laulaja
kansansa muistista.

Tulleeko kukaan toinen
laulamaan udmurtiksi?
Vai jääkö se, vaieten,
kuolleeksi kieleksi?

Vain yhden typeryksen
kerrotaan kirjoitelleen,
ikään kuin lasten kieleen
sanansa sovitelleen.

Niin raskasta on elää,
kun ei tiedä tulevaa,
ja raskasta on laulaa,
kun ei vieruslaulajaa.

*

Ашальчи Оки

Ašaľcî Oki

Тон юад мынэсьтым

Тон юад мынэсьтым:

— “Марлы, бен, кылбурьёс гожьяськод,
чик юнме кужымдэ быдтйськод?”

— “Бен юад-а, юад-а, эше,
бусыысь чуж кисьмам сезьылэсь,
марлы со уй-нунал чаштыртэ,
уй-нунал ас понназ вераське?”

Шур вулэсь нош юад-а, эше,
марлы со дугдылтэк жалыртэ,
дугдылтэк ас понназ куаретэ?

Учыед но тулыс садъёсын
марлы, бен, жыт-чуken весь чирдэ —
тон юад-а сое?”

*

Kyselet minulta ...

Kyselet minulta:

Miksi runojasi kirjoitat?

Turhaan voimiasi kulutat?

Kysytkö koskaan, kysytkö
kypsänkeltaiselta kauralta
syytä sen iäiseen kuiskeeseen
päivälle, yölle, tai itselleen?

Entä kysyitkö jo puroilta
sen solinasta ainaisesta,
sen salaisesta tarinasta?

Tai miksi kevätilloin, -aamuin
soi satakieli puutarhoihin?
Kysyitkö siltäkin?

*

Сюрес дурын

Сюрес дурын
баблес кызыпу.
Атай, сое
тон эн кора.

Шуръёс дурысь,
возь выльёсысь,
агай, турым
тон эн турна.

Їуж ёег пёлын
лыз сяськаос,
апай, сое
тон эн ычка.

Гурезь улын
чылкыт ошмес,
анай, вузэ
тон эн пожа.

Сюрес дурысь
баблес кызыпу —
мынам луоз
со мугоры.

Возь выльёсысь
чилясь турым —
мынам луоз
Їуж йырсие.

Tien varressa

Tien varressa
koivu tuuhea.
Älä kaada,
isä, sitä!

Tien varresta,
ahomaalta
älä niitä,
veikko, heinää!

Rukiin seassa
sinikukat.
Älä poimi,
sisko, niitä!

Vuoren alla
kirkas lähde.
Älä nosta,
äiti, vettä!

Tien varresta
tuuhea koivu
ruumiinani
on oleva.

Ahomaiden
hento heinä
hiuksinani
on hohtava.

Ўуж зег пöлысь
 лыз сяськаос —
 мынам луоз
 лыз синьёсы.

Гурезь улысь
 чылкыт ошмес —
 уно бöрдэм
 синвуосы!

*

Та бадзым городын ...

Та бадзым городын
 югытэсь уйёсын
 оломарлы уг лу
 жыт умме усеме.

Шонересь ульчатй,
 из юртьёс вöзьёстй
 ветлйсько уйшорозь,
 пыдъёсы жадьытозь.

Мон вöзтй калыкъёс
 туж уно ортчыло,
 туж уно ортчыло,
 оломар куарето.

Ruispellosta
sinikukat
silminäni
avautuvat.

Vuoren juuren
kirkas lähde
kyyneleeni
saa tallettaa.

*

Täällä kaupungissa ...

Täällä kaupungissa
näin valkeina öinä
en maata pannessa
pysty nukahtamaan.

Kuljen keskiyöhön
katujen kuiluja,
kiviseinustoja
uupumukseen asti.

Lipuu ohitseni
suuri ihmisvirta,
suuri ihmisvirta,
hälisevä virta.

Мон, удмурт ныл, огнам
 малпасько ас поннам
 лудьёсме, тэльёсме,
 кыдёкысь гуртьёсме.

Та бадзым городын
 югытэсь уйёсын
 жожомем сюләмам
 кылбурьёс жужало ...

Оломарлы соос
 та жокыт городын
 салкымын быдэсмен
 сяськалы укшало.

*

Эмезь кисьман вакытэ ...

Куазь ёукна ке луэ, эмезян мынйсько,
 горд кисьмам эмезез дурыныз бичасько.
 Куазь пеймыт ке луэ, малпаськын кутскисько,
 горд кисьмам эмезь кадь-ик, кылбур гожтйсько.

Вож эмезь нюлэскын туж уно жужамын —
 шундыед ке луиз, со луоз кисьмамын ...
 Нюлэскын кисьмано эмезьлэсь но уно
 мынам вань на сюлмам гожтоно кылбурьёс ...
 — Ку медам жужалоз, бен, мынам шундые?

*

Minä, udmurttityttö,
 silloin saan silmiini
 peltoja, lehtoja,
 kaukaisen kyläni.

Täällä kaupungissa
 näin valkeina öinä
 kiusaantunut sydän
 runoja synnyttää.

Täällä kaupungissa
 näyttävät ne vain
 varjoon versoneilta
 kalpeilta kukilta.

*

Vadelmain kypsyessä

Jo aamun koitteessa kiiruhdan vadelmaan
 ja kypsänpunaisia poiminkin kukkuraan.
 Kun tulee pimeä, haaveisiin vajoan —
 jo kirjoitan runon, vadelmanmakean.

On raakileitakin pensaissa kasvussa;
 ne kaikki kypsyvät, jos on aurinkoa.
 Enemmän kuin metsään kypsyvää vadelmaa
 patoutuu sydämeen syntyvää runoa.
 Vaan milloin aurinko sydäntä koskettaa?

*

Яратонэ өз ке ...

Мон гожтй та кылбурме
бусыосын ог арняе ...
Яратонэ өз ке чирды —
тюрагайлы мед пörмоз,
пилем улэ мед лобзоз.

Кускам думем кускерттонэ —
чужен вожен керттылэме ...
Яратонэ өз ке адзы —
ву буртчинлы мед пörмоз,
бадзым тыэ мед усёз.

Толон ветлй возь выльёстй,
тöды сяська уно октй ...
Яратонэ өз ке лыкты —
уг утялты, мед куасьмоз,
пудо сины мед кылдоз.

Бамме миськиз, гадьме коттйз
оло синву, оло лысву ...
Яратонэ өз ке тоды —
уг чушылы, мед усёз,
тöды буслы мед пörмоз.

Сюлмы бöрдэ, сюлмы кырза,
кырезь си кадь, со дырекья ...
Яратонэ өз ке басьты —
кöлы излы мед пörмоз,
Камлэн пыдсаз мед выёз.

Jos ei armas ...

Kirjoitin tämän runoni
sunnuntaina pellolla.
Jos ei armas lukisi,
muuttukoon se leivoksi
pilven alle laulamaan.

On keltainen ja vihreä
nauha vyötäisilläni.
Jos ei armas näkisi,
muuttukoon se ruo'oksi
järven veteen ujumaan.

Eilen kuljin niityllä
poimimassa mataraa.
Jos ei armas tulisi,
annan kukkain kuivettua,
tuoreen varren korsittua.

Huuhdoin kasvot, rintani
kasteella ja kyynelin ...
Jos ei armas huomaisi,
pisaraiset muuttukoot
valkeaksi usvaksi.

Sydän itkee, sydän laulaa,
värisee kuin guslin kieli.
Jos ei armas ottaisi,
muuttukoon se kovaksi
Kaman pohjan kiveksi.

Оло, монэ яратйськод,
оло, монэ өрекчаськод:

Қылыд шуэ — яратйсько,
синмыд шуэ — өрекчасько ...

Визьмы оске синьёсыдлы,
сюлмы оске кыльёсыдлы.

Оло, монэ өрекчаськод,
оло, монэ яратйськод ...

*

Joko minua rakastat,
tai minua huiputat.

Rakastan, kertoo kielesi. ,
Huiputan, sanovat silmäsi ...

Järkeni uskoo silmiäsi,
sydämeni uskoo kieltäsi.

Joko minua huiputat,
tai minua rakastat ...

*

Туж бадэ́ым кузьымме ...

Мон тонэ яратй —
 собере кузьмаськи:
 пужьятэм ёушконёс,
 чебересь янчикёс
 мон кузьмай туж уно
 гажанэ, котьку но.
 Берпумаз мон кузьмай
 туж бадэ́ым кузьымме,
 туж бадэ́ым кузьымме —
 пёсь ёырдасть сюлэмме.

Пужьятэм ёушконме,
 чебересь янчикме
 тон басьтйд ваньзэ но
 яратйд котьку но.
 Берпумзэ но басьтйд
 мынэсьтым кузьымме,
 мынэсьтым кузьымме —
 пёсь ёырдасть сюлэмме.
 Марлы, бен, басьтыса,
 пыд улад тон лёгад?
 Туж бадэ́ым кузьымме —
 пёсь ёырдасть сюлэмме?

*

Suurimman lahjani ...

Sinua rakastin —
sitten jo lahjoitin
kirjaillun liinasen,
tupakkakukkaron.
Lahjoitin armaalle
kaiken mahdollisen.
Lopuksi lahjoitin
suurimman lahjani.
Suurimman lahjani,
hehkuvan sydämen.

Kirjaillun liinasen,
tupakkakukkaron
otitkin mieluusti.
Ja jopa rakastit.
Lopuksi otit myös
omimman lahjani.
Omimman lahjani,
hehkuvan sydämen.
Miksi sen lahjani
jalkoihin tallasit?
Suurimman lahjani,
hehkuvan sydämen?

*

Куддырья ...

Куддырья мылкыдыд,
шунды кадь ик, лякыт,
куддырья нош луэ,
сьöd уй кадь ик, секыт.

Куддырья сёлэмыд,
тыл эгыр кадь, зырдыт,
куддырья нош луэ,
лымы кадь ик, кезыт.

Куддырья кылёсыд,
буртчин кадь ик, небыт,
куддырья нош луэ,
боды кадь ик, чурыт.

Куддырья тон туж зеч,
куддырья нош туж лек,
куддырья — кылдысин,
куддырья тон — ведйн.

Куддырья кылыныд
тон бурдо кариськод,
куддырья мынэсьтым
осконме быдтйськод.

*

Välistä ...

On väliin mielesi
auringon heleä
ja taas on välistä
se öisen pimeä.

Väliin sydämesi
on hiillos polttava
ja taas on välistä
se lumenhyytävä.

Väliin sanoissasi
on silkin pehmeys,
taas ovat välistä
kuin tuima kepitys.

Niin hyvä voit olla,
niin paha voit olla,
välistä jumala,
välistä saatana.

Väliin sanoillasi
tuot siivet minulle,
ja jälleen minulta
mieleni muserrat.

*

Мон визьтэм вал азьло ...

Мон визьтэм, туж визьтэм вал азьло:
шунды пыр векчи зор усъыку,
ин шоры вуюись жужаку —
со чебер вуюись кадь, дэрем
куэме ке лусал шуыса,
малпасько вал азьло ...

Уйёсын нош, вылэ учкыса,
кизили тылъёсыз адёйса —
соосыз чыртыгыш лэсьтыны
амалы ке лусал шуыса,
малпасько вал азьло ...

Лыз пилям, шундыез чоктаса,
азвесен зарниен дурьяське —
со дурез басьтыса, кышетме
дурьяме ке лусал шуыса,
малпасько вал азьло ...

Мон али но визьтэм, туж визьтэм:
тулыс ву куараез кылыса,
өрекчи вотьёсыз вөтасько —
өрекчи вотьёслы оскыса,
зэм шудэ азьланьын, дыр, шуса,
азьланез витисько ...

*

Niin hupsu saatoin olla ennen ...

Niin hupsu saatoin olla ennen:
kun auringon ja sateen läpi näin
kirjokaaren taivaan holvissa,
toivoin pystyväni kutomaan
sateenkaaren värit paitaani.
Niin haaveilin ennen.

Kun katselin öistä taivasta,
sen tummuuteen, tähtiin tulisiin,
toivoin pystyväni siirtämään
tähtiloisteen helmiketjuuni.
Niin haaveilin ennen.

Kun aurinko pilven sinisen
hopeaan ja kultaan päärmäsi,
toivoin pystyväni liittämään
pilven kultareunan huiviini.
Niin haaveilin ennen.

Vaan hupsu olen vielä nytkin:
kun kohahtaa virta keväällä,
vaivun petollisiin uniini,
vielä uniani uskoen:
löytyy elämästä onnikin —
se on edessäpäin jossakin.

*

Лулы мынам
возьвыл бубли ке но —
марлы меда
бурдыз сөсырмылэм?

Сюлмы мынам
чебер кырезь ке но —
марлы меда
сиез тйяськылэм?

Мылкыд мынам
зарни манет ке но —
марлы меда, марлы меда
жилы борды со дурылэм?

*

Jos sieluni
on niityn perhonen,
miksi sitten
sen siivet silvottiin?

Jos sydämeni
on gusli ihana,
miksi sitten
sen kielet katkaistiin?

Jos järkeni
on kultakolikko,
miksi, miksi sitten
se taottiin kahleisiin?

*

Флор Васильев

Flor Vasil'ev

Мой дуре нуназе мон васькай,
ас бордаз сйньысэн со керттэм сюлэмме.
Шур сьӧрысь нюлэскы мон тубай,
ас бордаз сйньысэн со керттэм сюлэмме.

Ю бусы но керттэм нюжаен,
ошмес син но бордаз ик думем нюжаен.
Кыстйсько одйген-одйген,
сюлэмам герзасько пертчонтэм юн гердэн.

Со векчи нюжаос табере
номырин чигонтэм гозые бинемын.
Мынам котькуд улон нуналэ
вордйськем шаерен люконтэм герзамын.

*

Tänään taas Moj-joelle kiiruhdin.
Se on sydämeeni säikeensä solminut.
Törmältä ylös metsään kiipesin.
Sekin on sydämeen säikeensä solminut.

Ruispelto samoin sitoi lankansa;
on lähteensilmäkin omansa sitonut.
Kun vedän toisesta tai toisesta,
sydämeen umpisolmun olen solminut.

Ne säikeet ovatkin jo kiertyneet
milloinkaan katkeamattomaksi köydeksi
ja kaikki päiväni näin liittyneet
erottamattomasti synnyinseutuuni.

*

Мой шур пичи дыръям вал мур,
Жокамелэсь кышкай.
Таре кускозь гинэ со шур.
“Малы озьы?” — малпай.
Ачим мон будйськем.

Мон нюлэскын көшкемалляй.
Пеймыт отын. Чалмыт.
Мон нюлэскы ветлй валлян,
таре өвөл кышкыт.
Нюлэс ачиз кышка.

*

Moj-joki oli syvä lapsuudessani,
pelkäsin hukkuvani.
Sitten ulottuikin vesi vyötäisiini.
Olin ihmeissäni.
Olinpa kasvanut.

Aiemmin oli metsä kauhistuttava.
Oli niin pimeää.
Eilisin vaeltelin metsän poluilla.
Ei ollut hirveää.
Nyt pelkääkin metsä.

*

Вань пичи гурт. Отын туж витё.
 Котькуд сюрес отчы ик ыше.
 Со сюресъёс но туж ик өтё.
 Ойдо, эше, мыном Бердыше.

Вож нюлэскы потом дыртыса,
 зёк сарвамы тырмоз, дыр, эше,
 жог со тырмоз, узы бичаса.
 Ойдо, эше, мыном Бердыше.

Яке кошком Мой шур валлинтй.
 Со но усьтоз ваньзэ чеберзэ.
 Басьты сое, тыныд со усьтйз.
 Ойдо, эше, мыном Бердыше.

Нош вамыштйд ке тон луд вылэ,
 жеч кыльёсын вазёз секыт шеп.
 Со но тйни вите ни тонэ.
 Ойдо, эше, мыном Бердыше.

Гурт калыкъёс но шумпотозы:
 мурт, пе, уг кары, жеч, пе, эшед.
 Сюлэмъёссэс вёлак усьтозы.
 Ойдо, эше, мыном Бердыше.

*

Meitä pieneen kylään kaivataan.
 Eksyy jokin polku sinnekin,
 aivan omiaan luo houkuttamaan.
 Lähdetään, ystävä, Berdyšiin!

Kiiruhdetaan metsään vihreään,
 siellä täyttyy ropposemmekin,
 mansikoita joutuin kerätään.
 Lähdetään, ystävä, Berdyšiin!

Moj-joen vartta sitten kuljemme.
 Kaikki kaunis siihen keskittyy;
 ota vastaan! Se on Sinulle!
 Lähdetään, ystävä, Berdyšiin!

Sitten kun vie tiemme peltoa,
 raskaat tähkät siitä haastavat;
 nekin odottavat Sinua.
 Lähdetään, ystävä, Berdyšiin!

Hymyn saamme kyläläisiltä,
 et kuulemma tunnu vieraalta.
 Auki ovat meille sydämet.
 Lähdetään, ystävä, Berdyšiin!

*

Бӱм вылэ выдй —
шыпыртэ турын.
Мон выльысь шӧдй —
вень бышке гадьын.

Шаере — азам,
нош синву ваське,
нош возь был кузя
шуд кырӓан кошке.

Шаерам бертй,
шокасько капчи.
“Мар ӓечсэ лэсьтй?” —
малпасько ачим.

Шур сьӧрысь лудын
тюрагай гурла.
Ӗечкылан кылын
вазе я курла?

Валасько но кадь,
уг но валаськы.
Нош косэ на гадь:
весь, пе, малпаськы!

*

Niittyyn heittäydyin —
heinäin kahina.
Samaan taas päädyin —
pistos rinnassa.

Katson maisemaa,
kyynel silmässä.
Jälleen vaeltaa
laulu niityillä.

Kylään palasin,
taas voin hengittää.
“Mitä aikaan sain?” —
mieltä vain jäytää.

Leivon kutsu soi
vastarannalta:
“Tervetuloa!” Vai
liekö moitetta?

Melkein käsitän.
Enkä käsitä.
Eikä hellitä
piina sisimmän.

*

Родной кыл

Кинлы кулэ на, пе, удмурт кылэд?!
 Гуртад сяна,
 уд вераськы соин.
 Сыңе вераськонэз ке кылйсько,
 котьку солы туж лек вожпотйсько.

Анай кыл — улонэ нырысь вамыш.
 Сотэк уд лэсьты мукетсэ вамыш.
 Анай музэн,
 анай кылыд юрттоз,
 улон сюрес кузя йыгмыт валтоз.

Бадзым шуръёс кошко ошмесысен,
 нош вераськон кутске
 анай кылэн.
 Умой өд ке вала анай кылэз,
 зечгес уд тоды тон мукет кылэз.

Соин ик мон
 тыныд йыбырттйсько,
 соин ик мон
 тонэн данъяськисько!

*

Äidinkieli

Kuka udmurtin kieltä tarvitsee?
On sillä käyttöä
vain kylässä!
Aina silloin harmistun todella,
kun kuulenkin tällaista puhetta.

Ensi askel on äidinkielessä,
toistakaan ei ota ilman sitä.
Äidinkieli
kuin äiti taluttaa
turvallisesti
elon polkua.

Suuren joen alkua on lähteessä,
ja puhe alkaa äidinkielellä.
Jos äidinkielen taitaa huonosti,
ei muukaan kieli suju hyvästi.

Tämän vuoksi
sinua kumarran,
tämän vuoksi
sinua ylistän.

*

Өвөл, шуо, со пал дунне.
 Малы отчы дасяськонэз.
 Синзэ ке пыраклы кыне,
 уд жуты ни адямиез.

Жожмыт кырзан сое келя.
 Мозмон кыле музъем вылэ.
 Соку суйпыд но, дыр, кыля,
 чигиськымон жуге сюлэм.

Өвөл ке но со пал дунне,
 пумитаны дасяськиськом.
 Дйськут но чылкытсэ гинэ
 куддыр вазен ик бырийськом.

Ум оскиське улон пумлы,
 кызьы-о улэпез быроз?!
 Мукет азын но, дыр, солы
 сюрес одно, одно сюрроз.

Адямилэн лулыз берлань
 музъем вылэ ик берытскоз.
 Турын-куарен ке но, вылланы,
 шунды пала со жутийськоз.

Шат чидалоз со инбамтэк,
 шуртэк, лудтэк но нюлэстэк?!
 Шат чидалоз гажанэзтэк,
 вордскем гуртаз бертылытэк?!

Ei kuulemma ole Tuonpuoleista.
Ei sinne tarvis suunnistautua.
Iäksi silmäin sulkeuduttua
ei mikään miestä ylös nostata.

Vain saattaa laulu surullinen.
Jää kaipaus maanpäälliseksi.
On pelkkä ruumiin maatuminen,
lyö sydän loppuun, pirstaleiksi.

Kuitenkin kuin kohtaamiseksi
olemme lähdön valmistelleet,
ainakin puhtaat vaatteet ylle
ties kuinka kauan jo valinneet.

Kuinka elämä voi päättyä?
Kuinka elävä häviäisi?!
Tie toki sille täytyy löytyä.
Se löytyy, välttämättömästi.

Maan pinnalle on palattava
ihmisen sielun taas kotiinsa.
Maasta on se taas kohoava
aurinkoon lehvänä, ruohona.

Ei kestäisi se vailla sinitaivasta,
ei vailla jokeaan, metsäänsä.
Ei kestäisi se vailla armasta,
ei vailla syntymäkyläänsä.

Пичи дыр'ям юай атаелэсь:

— Кытчы ялан тон дыртйськод?

Кылй мон верамзэ солэсь:

— Уже мон дыртйсько.

Мынам пие юаз песьтайлэсь:

— Малы каллен вамышь'яськод?

Соку кылйз со пересьлэсь:

— Ужысь мон бертйсько.

*

Lapsena kyselin isältäni:
Mihin sinulla on aina kiire?
Ja sain vastaukseksi:
Työhön minulla on kiire.

Kysyy vaariltaan oma poikani:
Miksi kävelet niin hitaasti?
Ja saa vastauksen vanhukselta:
Työstä olen kotiin tulossa.

*

— Кытысь шедьтйськод тон
кылбур чурьёстэ?

— Вордскем гуртысьтым,
нюлэскысь, бусыысь.

— Кытчы люкаськод тон
шедьтэм чурьёстэ?

— Гадьысь сюләмам,
вань лулысь но сюлмысь.

Бердыш вадескысь
юг шунды соосты,
пöзись анданэз кадь,
яркыт зырдатэ.
Мойысь ошмес ву
кылбурысь чурьёсты,
шашка анданэз кадь,
умой кыдатэ.

*

— Mistä runoihisi
säkeet tavoitat?
— Synnyinkylästä,
pelloilta, metsästä.
— Mihin löytämäsi
säkeet varastoit?
Omaan poveeni,
syvälle sydämeen.

Aurinko Berdyšin
runonsäkeeni
sitten hehkuttaa
teräksenkirikkaiksi.
Moj-joen lähdevesi
runonsäkeeni
sitten karkaisee
sapelinlujiksi.

*

Алла Кузнецова

Alla Kuznesova

Куриськон

Шунды Мумы, Шунды Мумы!
Курыт вирен бөрдә скулмы ...
Юртты мыным, юртты мыным —
бен тон ачид но ук мумы.

Быдзым Инмар! Кужмыд бадзым.
Мон пенькыли кадь тон азын,
йыбырттйсько толээдлы,
кизилиё инбамедлы ...

Инмар Куазе! Пушкы тыре.
Сянвар пөзе. Кылы быре.
Кылтэк-буртэк кылбурасько —
куриськисько ... куриськисько ...

Инмар Кылчин! Кылдытйсьмы!
Атай сямен юртты мыным —
чидан чиге ... му пилиське ...
оскон быре ... визь сураське ...

Rukous

Aurinko-Emo, Aurinko! .
Sydämeni itkee verta.
Auta, auta jo minua!
Olethan äiti itsekin.

Ylhäinen Inmar-Jumala!
Nöyränä tulen eteesi,
kumarran Sinun kuutasi,
kirkasta yötaivastasi.

Inmar-Luoja! Sydän särkyy,
kyynel polttaa. Suu mykistyy.
Jää sanoitta itkuvirsi ...
Taas rukoilen, rukoilen taas.

Inmar-Kylcin, suuri Luoja!
Anna isällinen apu!
En jaksa, sammuu uskoni,
jo maakin murtuu allani.

Ой, тй пөртэм кузёосы,
вожоосы, мокоосы,
тй но эн сылэ палэнын —
Юрттэ мыным! юрттэ мыным!
Югыт дунне!
Сопал дунне!
Тйлед но та куриськонэ!
Коть инмаре!
Коть шайтанэ!
Коть кудды ке но жалялэ.

Пие vise ... пие vise ...
Вирзйбетэз усе ... усе ...
Лулыз каллен кысэ ... кысэ ...
Мар витёно усьсэ ... усьсэ? ...

Юрттэ пиме йөнатыны,
ас кужмыным будэтыны!!!

*

Oi, Te kaikki haltiani!
Myös Te julmatkin, hirveät!
Älkää seisoko sivussa!
Tulkaa, tulkaa jo avuksi!
Valkea maailma!
Tuonpuoleinen!
Rukoukseni kaikille!
Niin Jumalalle kuin
Saatanalle!
Jokainen Teistä: säälikää!

On poikani sairas, sairas ...
Hän vuotaa, vuotaa vain verta ...
On sielunsa sammumassa ...
Mikä odottaa huomenna ...

Auttakaa hänet terveeksi!
Voimaksi häneen voimani!

*

Гудырипуз

Пичи дырьям эшъёсыным
губияны мынй.

Питрес,

тӧдъы,

ушъяськымон

губи вай.

“Дыды, — шуэ песянае, —

песътэр пыдсад

гуртэ сьӧлык тон ваемед.

Уз лу шудэд тынад.

Гудырипуз со —

Инмарлэн ...”

Шудо-а мон?

Шудтэм-а мон?

Будй малпаськытэк.

Огпол

бертй мон нюлэскысь

озьы ик губитэк.

Киям пичи “гудырипуз”.

Улон сое кузьмаз.

Макем бадӟым вылэм та шуд.

Уть, пальпотэ понназ ...

Песянае,

лек инмаред

шудэз тала гинэ.

Нош улонын

яратонэн

шудбур вӧзам мынэ.

Мынам

нылы будэ.

Kuukunanmuna

Sienimetsään lähdin
 tovereitten kanssa.
 Toin kotiin
 pyöreitä,
 valkeita,
 upeita sieniä.
 “Lapsi!”, sanoo isoäiti,
 “olet tuonut kotiin synnin
 konttisi pohjalla.
 Et tule saamaan onnea.
 Kuukunanmunahan
 on Inmar-Jumalan ...”

Olenko saanut onneni?
 Olenko onnea paitsi?
 Kasvoin sitä miettimättä.
 Kerran
 palasin metsästä
 ihan ilman sieniä.
 Käsissä pikku kuukuna.
 Elämältä sain lahjaksi.
 Niin suuri oli onneni.
 Katsos, nyt hän hymyileekin ...

Isoäiti,
 paha Inmar-Jumalasi
 vain riistää onnea.
 Elämässä
 onni tulee
 rakkauden mukana.

Kasvaa oma
 tyttäreni.

Со шуиз:

— Макем ненеҥ кийд.

Мон җыжектей.

Возьдаськыса тыбыр сьӧрам
сюрмем киме ватей.

Солэсь кырҙаньёссэ

быдэс шаер кырҙа,

солэсь верам кылзэ

ачиз тулыс ушъя ...

Нош со мыным,

станок сьӧрын ужась муртлы,

шуиз:

—Макем ненеҥ кийд.

*

Hän sanoi:

—Kätesi ovat suloiset.

Punastuin.

Häpeillen panin selän taa
känsäiset käteni.

Koko maa laulaa

hänen laulujaan.

Kevätkin ylistää

hänen sanojaan.

Minulle,

tehdastyöläiselle,

hän sanoi:

— Kätesi ovat suloiset.

*

Одйг пол мон доры
 пыралляз жамдэлы
 лыз синмо бабля йыр —
 Горд Шунды.

Ой, макем мон чупай
 бамысьтыз пужызэ,
 зарниям синлыссэ,
 киоссэ.

Нокинлэн но өвөл
 солэн кадь ненеgez.
 Нош небыт ымдурыз
 котьмалэсь ческытгес ...

Өй но вала, кытчы
 шуак-дуаk ышиз
 туж дуно куное,
 лыз синмо шундые.

Їук шунды гинэ
 юн золтэм сиоссэ —
 вань югыт дуннелы
 крезьгура зэмлыксэ:
 туж дуно куное,
 бабля йыр шундые
 вөт гинэ, пе, вылэм ...
 Вөт гинэ.

*

Kerran luokseni
tuli hetkeksi
niin sinisilmäinen,
kiharatukkainen,
Punainen Aurinko.
Voi, peitin suudelmin
kasvojen kesakot,
kultaiset ripset ja
kätensä.
Ei ole kenellään
niin hellänpehmeitä,
mitään makeampaa
kuin hänen huulensa.
En vain tajunnut, minne
katosi äkkiä
se kallis vieraani,
niin sinisilmäinen.
Vain aamuaurinko
levitti säteitään
valkeaan maailmaan
ja guslinkaikuista
totuutta:
Se kallis vieraani,
kiharatukkani,
olikin untani,
unta vain ...

*

Яратйсько меда?
Уг тодйськы,
өйтөд.
Огзэ гинэ мон тодйсько:
дунне люкыт,
инбам жокыт,
омыр уг тырмы шоканы
Тонтэк.

*

Tämäkö rakkautta?
En tiedä nyt.
En tiennyt aiemminkaan.
Vain tämän tiedän:
Ilman Sinua
maailma on ahdas,
taivas soinnuton,
ei ilmaa kyllin hengittääkseni.

*

Ышкытэк тон, ишанэ, сылмы ай.
 Кемалась ни, кемалась мон анай.
 Малы, малы на кулэ кыльёсыд,
 чидасьтэм таком кужмо киосыд?
 Та йырме но берыктйд укыр бер —
 толсуре шат жужалоз на гербер?
 Тол кенак валес уз валы милемлы,
 котькытын но котькытын — лымы.
 Тулысэз но ум ни вите бёрысь,
 адзиськод-а пилемез инбамысь?
 Тон но, мон но — кыкмы но семьяё,
 Тон но, мон но — кыкмы но нылпие.
 Я бен, кошки отьымтэ интыысь —
 сюлэмысь, малпанъёсысь, уйвотысь ...
 Сыл! Эн ышы, ишанэ-калтонэ,
 вужерак кадъ вешало на тонэ.

*

Katoa, aave, ruoskimattakin!
 Jo kauan olen ollut äitinä.
 Mihin on enää tarpeen sanasi?
 Vahvat kärsimättömät kätesi?
 Niin kovin myöhään tulit tielleni —
 ei ole aurajuhlaa jouluna,
 ei käly talvella tee vuodetta.¹
 On vain lunta, lunta kaikkialla.
 Näetkö pilvet talven taivaalla?
 Ei kevääseen voi edes uskoa.
 Sinä, minä — perhe molemmilla.
 Sinä, minä — lapset molemmilla.
 Siis: poistu, kutsumaton aaveeni!
 Pois sydäimestä, ajatuksista,
 unistakin! Seis! Älä katoa!
 Kuin varjosi hyväilee Sinua
 sydän, ajatus, joka uneni.

*

¹viittaus hääseremoniaan: käly sijaa aviovuoteen.

Та уе
юг толэзь
йыромем йырсиям,
вуюись буртчинэн
биниськем мугорам,
зырдам жу ымдурыд
пульдытйз ымдурме,
виштыё сяськаен
бырттылйз мөляме.
Уйвöтам жуаськод тон.
Быгыт вылтырыд,
лыз зарезь етйнэн
вешасько синьёсыд.
Уйвöтам тон — мынам.
Валаськод-а?
Мынам!
Улонам синкыли ке но —
тау ни тыныд.

*

Tänä yönä
eksyi
hiuksiini valkea kuu.
Sateenkaarisilkki
uumaani kietoutuu.
Hiiltävät huulesi
polttavat suutani,
täplikkäin kukkasin
peittävät rintani.
Unessani liekehdit.
Ruumistasi hyväilen,
silmiesi pellavan-
sinistä merta.
Unessa olet minun!
Tajuatko!

Minun!

Sinua kiitän
kyynelistäkin.

*

Чур тонэ, тугамтэ туганэ, чур монэ.
 Медам сюре кыкмы но кайгу калтонэ.
 Чур кырыж учкисьлэсь,
 токма кыл вöлдйсьлэсь,
 мурт шудлы, дэлетлы вожъяськись синьёслэсь.
 Чур-чура та уймес, беромем тулысмес,
 съöd инэз лекаса кадь возись толэзез.
 Чур тонэ, чур монэ,
 чур тöрнам ымдурме,
 чиль-чиль съöd синьёстэ, чидасьтэм киостэ.
 Нош кыкмес ке уз уты “чура” куронэ,
 бен соку чур тонэ, чур тонэ, чур тснэ!
 Мед вылам погыльскоз
 уж дурын канжаськон,
 калыклэсь керпотон, лушкемен куректон.
 Мон чидась,
 мон кужмо,
 мон vormo котьмае.
 Тон гинэ лу шудо —
 чур тонэ, чур тонэ!

*

Suoja Sinulle, rakas, suoja minulle!
Kotipesän suoja meille molemmille!
Turvapaikka surujen polttopallolta!
Suoja pahasilmäisiltä,
perättömän puhujilta,
toisten onnen ottajilta!
Suoja yöllemme, myöhäiselle keväälle,
yötaivasta tökkiville kuunsarville!
Kotipesän suoja Sinulle, minulle!
Suoja turvonneille huulilleni,
kiiltävän mustille silmillesi,
kärsimättömille käsillesi!
Jos ei kotipesä suojaa molempia,
suojatkoon se silloin Sinua, Sinua!
Olkoon osani suru salainen,
turruttava työ, kylmyys ihmisten.
Minä olen luja,
minä olen vahva,
minä kestäen kaiken!
Vain tätä toivon: Tule onnelliseksi!
Kotipesän suoja Sinulle, Sinulle!

*

Людмила Кутянова

Ljudmila Kutjanova

Май толэзь

Май толэзь
уг лэзбы, уг лэзь
избыны,
уҗыос чирдыку,
сюләмын выль кырзан улзыку.
Со уг лэзбы, уг лэзь
буйганы,
арлыдъёс вылэ чөлскыны.
Со өте на тонэ мөзмыны,
юг толэзь улын сылыны.
Қинлэн ке синъёсаз учкыса,
вितымтэ шудбурлэсь шурдыса
косэ льёмпу вай кузьманы.
Со уг лэзбы, уг лэзь,
май толэзь,
избыны,
уҗыос чирдыку,
сюләмын выль кырзан улзыку.

*

Toukokuu

Toukokuu
ei unta salli,
ei salli kellekään,
kun soi satakieli,
kun on vain hetki runon syntymään,
ei salli
tyyntymystä rauhallista,
ei salli vuosiin vedota.
Se kutsuu kaipuuseen,
kuutamoon laulamaan,
uppoamaan jonkun katseeseen,
onnea äkkinäistä kammoamaan
ja tuomen oksaa ojentamaan.
Kun soi satakieli,
kun on vain hetki runon syntymään,
ei unta salli,
ei salli
toukokuu.

*

Тулыс

Жингырес кырзэнтэк буйганы
быгасьтэм тюрагай
пыдэстэм лыз инмын
шундылэн си вылаз жечыра.
Сюлмаськон но задор мылкыдзэ
лөпкытья ни агай,
мур шокась суй пыртй нош
будос бычыра, бычыра ...

*

Адямилы улыны —
кырзанъёс кырзаны,
адямилы улыны —
льөмпу мерттыны,
адямилы улыны —
туж юн яратыны.

*

Kevät

Voimatta vaieta
helisevästä laulustaan
leijailee leivo auringon hiuksissa
sinitaivaalla pohjattomalla.
Kevenee huoli
ja tyyntyy levoton mieli —
syvään hengittävän mullan läpi
on oras tunkeutumassa.

*

Elää ihmisenä:
laulu kirjoittaa.
Elää ihmisenä:
tuomi istuttaa.
Elää ihmisenä:
syvästi rakastaa.

*

Одйг өсэтй одйгзэ
берпум сюресаз поттйзы.
Мукет өсэтй мукетсэ
туннэ нырысьсэ пыртйзы.

Трос кырзэамтэ кырзэанзэ
огез пыраклы уретйз.
Уно кырзэано кырзэанзэ
сьöraз ай ваиз мукетыз ...

Дунне нош ялан вильдйське,
возь выл сяськаен шобырске.
Лыктйсь адями мед улоз,
ваньзэ кырзэанзэ кырзалоз.

*

Toinen toisesta ovesta
viime matkalleen laskettiin.
Toinen toisesta ovesta
tänään sisälle päästettiin.

Laulamattomat laulunsa
toinen lopetti kokonaan.
Laulettavat laulunsa
se toinen taas toi mukanaan.

On uusi jälleen maailma,
ja uudet kukat niitty saa.
Eläköön uusi tulija
laulaakseen omat laulunsa!

*

Владимир Владыкин

Vladimir Vladykin

Кема-кема мон ой берта гуртам.
 Юртмы но куашкам, ёмырам.
 Улйсез но овёл ни. Шимес.
 Ваньмыз кошкиллям ...
 Льёмпу гинэ тйни кылем,
 вань кужмысьтыз кадь сылэ!
 Губырскыса,
 пересьмыса.
 Монэ-а, оло, со витем,
 съод-съод льёмзэ дасяса,
 пинал дырылэсь кузьмаса
 вунонтэм курыто шёмзэ ...

*

Вуж пересьмем юртмы,
 тау тыныд!
 Тонэ мон даньясько!
 Тон ваньзэ тодйськод,
 мае ачим но вунэтй.
 Мон ветлйсько татй,
 ыштэм арьёсме утчася.
 Вуж арбериосы чемтйсько,
 валлё малпанъёсам чоғзисько.

*

En ole pitkään aikaan käynyt kotona.
 On talo ränsistynyt, luhistumassa.
 Ei ole enää lattiaakaan. Kolkkoa.
 Kaikki ovat lähteneet.
 Tuomi vain on jäljellä.
 Se seisoo kuin kaikki voimansa ponnistaen,
 kumaraaisena,
 vanhentuneena.
 Minua se kenties odotti.
 Mustat marjat minulle kypsytti.
 Antaa lahjan lapsuudesta:
 niiden unohtumattoman, karvaan maun.

*

Vanha koti,
 kiitos sinulle,
 ja vielä kiitos sinulle!
 Kaiken muistat,
 minkä itse unohdin.
 Täällä kuljeksin.
 Etsin kadonneita vuosia.
 Vanhoihin esineisiin kompastelen,
 entisiin mielteisiin takerrun.

*

Марлы адямылы сётэмын лул?

Адямылы сётэмын:

йыр — мар ке но малпаны,

син — мар ке но адзыны,

пель — мар ке но кылыны.

Нош адями аслыз ачиз малпам на лул.

Малы меда? Шуг вераны.

Адямиыко луыны, вылды.

*

Версдорф блокнотысь:

Дрезденэз котькин тодэ.

Лаузитцез тодэ кин но со,

Версдорфез тодэ өжытэз.

Версдорф — пичи гинэ гурт,

со сярэсь луысал вератэк, но

со — эшелэн вордйськем интыез.

Кам дор палылэсь

туж кыдёкын со гурт.

Мынам гуртэлэсь сое

сюрс иськемъёс висъяло.

Нош мыным малы ке со гуртъёс

артэ пуксемян кадь пото.

Соосты сюлэм пыр потйсь сюрес —

бадзым эшъяськон — валчеля.

*

Miksi ihmiselle on annettu sielu?

Ihmiselle on annettu
 pää jotakin ajatellaksensa,
 silmät jotakin katsellaksensa,
 korvat jotakin kuunnellaksensa.
 Ihminen on keksinyt itselleen sielunkin.
 Mitä varten? Vaikea sanoa.
 Ilmeisesti ollakseen ihmisiksi.

*

Wersdorfin muistikirjasta:

Dresdenin tuntee jokainen.
 Muutama tuntee Lausitzin.
 Tuiki harva tuntee Wersdorfin.
 Wersdorf on ihan pieni kylä.
 Siitä voisi vaieta, mutta
 se on ystäväni syntymäkylä.
 Se kylä on hyvin kaukana
 minun Kama-jokeni rannoilta.
 Minun omasta kylästäni sinne
 on laskujen mukaan tuhat virstaa.
 Silti minusta tuntuu kuin
 kylät olisivat vierekkäin.
 Sydänten kautta kulkeva tie
 ne yhdistää toisiinsa.

*

Мынам эше — мынам лулы,
нимыз ке но мукет.

*

Армин, эше!
Вунэтй мон нимзэ
гурт шортй жильыртйсь
пичи дырысьтыд пегзем шуредлэсь.
Нош тодам ваисько
Тынэсьтыд верамдэ:
Со пичи шурады
шудылйз, пе, куке
чагыр вöсь чорыг.
Собере со кошкиз,
калыкклэсь кышкаса.
Армин, эше!
Ваньзэ лэсьты вал тон:
Со чорыг мед бертоз
вордйськем интыяз.
Соку со шурад нош шудоз
кыдёкысь пичи дырыдлэн
зарни чорыгез.

*

Ystäväni on sieluni,
vaikka hänellä onkin toinen nimi.

*

Armin, ystäväni!
Olen unohtanut
kylän ohitse solisevan
lapsuutesi puron nimen.
Mutta muistan
kertomasi.
Siinä pienessä purossa
leikki muinoin
taivaansininen kala.
Sitten se lähti pois,
se pelkäsi ihmisiä.
Armin, ystäväni!
Tee kaikkesi,
että se kala palaisi
syntymäpaikoilleen.
Että purossa leikkii taas
kaukaisen lapsuutesi
kala, kultainen.

*

Чебер крезьгур вордске инмын?

Өвөл.

Музьем вылын.

Нош чузьяське со инбамын!

*

Орган ке кутске шудыны,

Инмарлы оскыны кутскисько кадь ...

Со инмар — аспөртэм инмаре:

кирос вылэ сое уз золтэ,

кортчогъёсын сое уз шукке,

кырсь киосын сое уз кутэ!

Солы туж пеймыт луоз черк вöлдэт улын,

солы туж жоскыт луоз йыр жанкаын.

Орган гур борддоре шуккиське,

орган гур кадь пушкам пальккаське,

со гур чыдонтэм шулдыр —

чидатэк зар-зар бөрдйсько.

Сюлмы жингырак сөриськиз,

мылкыд чильтэрен пазыгиськиз.

Мон оскисько орган крезьлы,

шокчыны дйсьтытэк сылйсько,

солы йыбырттйсько.

Медаз чалмы орган крезьгур,

адями кылдытэм инмар гур.

*

Syntyykö kaunis sävel taivaassa?
 Ei synny.
 Se syntyy maan päällä.
 Mutta sen kaiku on taivaasta.

*

On kuin uskoisin Jumalaan,
 kun urut alkavat soida.
 Se jumala on oma Jumalani.
 Sitä ei aseteta ristille,
 siihen ei isketä nautoja,
 ei kosketa saastaisin käsin.
 Liian pimeää on sille holvin alla,
 ihmiskallossa liian ahdasta.
 Urkuäänet takovat seiniä,
 samat äänet sisääni sinkoavat.
 Se on liian iso ilo.
 En kestä, ja itken hillittömästi.
 Sydän helähtäen särkyy,
 mieli hajoaa.
 Minä uskon urkujen säveleen.
 Seison uskaltamatta hengittää
 ja rukoilen,
 että urkujen ääni ei sammuisi,
 tämä ihmisen oman jumalan ääni.

*

Дирижёр пештырском бадзым сизь кадь
 кокча но кокча нотаэ,
 крезьгурез омыре лобытэ,
 нош ачиз гу ымаз ик сылэ,
 бурдэныз гинэ юнме шона ...

*

Ваньзэ, ваньзэ тае мон адзи кадь куке.
 Осконтэм тодмоесь кадь пото
 кыдёкысь тодмотэм интыос,
 кылылымтэ куараос,
 адзылымтэ синьёс.
 Тодмотэм кизили но
 паймоно кадь матын куддырья.
 Ваньмыз со куке вал ини кадь,
 ваньзэ мон тодмасько,
 туж кышкыт кыдёкысь дырьёсты кадь
 тодам вайсько,
 оло, мон отисько кыће ке тодмотэм тулкымеэ?
 Тани со бугырьяськыса лыктйз,
 малпанъёсын тудзытйз,
 ышиз.
 Мон выльысь ваньмыз кадь ик луи.
 Абдраса сылйсько.
 Мар вал со? Мар меда?

*

Kapellimestari kuin iso pörheä tikka
 nuotin nuotin jälkeen nokkaisee.
 Sävel ilmaan nousee lennossa,
 mutta itse hän seisoo kuopassa
 ja turhaan viuhtoo siipiään.

*

Ikäänkuin kaiken tämän
 olisin joskus kokenut.
 Kaukaiset vieraat paikat,
 aiemmin oudot äänet,
 aiemmin oudot silmät
 niin tutuilta tuntuvat.
 On tuntematon tähtikin
 niin omituisen läheinen.
 Kuin kaikki tapahtuisi kertaalleen.
 Kaiken tunnen jälleen.
 Pelottavan etäisistä ajoista
 on tieto muistissani.
 Houkutanko esiin tuntematonta hyökyaaltoa?
 Se tuli kohisten.
 Kuohui sisimmässäni.
 Ja laantui.
 Taas olen entiseni.
 Tyrmistyneenä seison.
 Mikä se oli? Mikä?

*

Поэзилэн садэз

Туж кыдёкын, Германиын,
 пичильтык Ваймар городын,
 улійз-вылійз быдзым поэт Гёте —
 Кин сое бен уг тоды?
 Нош тросэз-а тодо меда
 Гёте сад сярысь,
 кытын бичамын, люкамын
 быдэс дуннеысь
 дуно-дуноесь сяськаос.
 Кузёез кемалась өвёл ке но,
 мерттэм, кизем сяськаосыз
 али ке но чебер сяськаясько.
 Со паймымон сяськаос пöлын
 асьме Кам дурын кадь,
 шулдыр удмурт возь вылын кадь
 будэ, чуж жуа италмас!
 Гётелэн кылбур-иворез
 асьме удмурт эле вуиз,
 яратоно италмасмы
 Гётелэн садаз сяськаяськиз!
 Улійськом одйг дуннеын ук,
 нош асьме югыт дуннемы —
 одйг Быдзым Поэзилэн
 Сяськаяськись Садэз
 өвёл-а?

Runon puutarha

Hyvin kaukana, Saksassa,
 Weimarin pienessä kaupungissa,
 eli suuri runoilija.
 Kukapa häntä ei tuntisi.
 Mutta moniko tietää
 Goethen puutarhasta?
 Sinne on koottuna
 koko maailmasta
 ihmeen ihanat kukat.
 Isäntä on ollut jo kauan poissa,
 mutta kukat kukkivat edelleen.
 Hän itse ne istutti ja kylvi.
 Ihmeellisten kukkien joukossa
 on myös Kaman rannan kukka,
 udmurttilaisen niityn kukka —
 kulleron keltainen liekki.
 Goethen runouden viesti
 tuli udmurttien maille,
 ja Goethen puutarhassa
 kukkii meille niin rakas kullero.
 Elämme samassa maailmassa.
 Mutta onko Valkea maailma
 suuren runouden
 kukkiva puutarha?²

*

²Udmurttien muinaisessa maailmankäsityksessä elävien maailma on Valkea maailma vastakohtana hämärälle Tuonpuoliselle.

Бухенвальд

Куке татын вылэм нюлэс,
 татын вылэм, пе, бук нюлэс.
 Татын юмшалозы вылэм адямиос.
 Ачиз, пе, Гёте юмшалляз,
 малпаськылйз, пе, бук улын,
 жужыт, чебер со бук вылэм.
 Луэм озьы: жутскем сильтөл,
 жаг-тузонэсь, кышкыт сильтөл!
 Вирез юись, лулэз кысйсь
 сильтөл ваем жокут-пеймыт,
 сильтөл ваем сутскем музьем кадь кыль.
 Пужерскимтэ Европа жуштэмъя,
 бук одйгназ куасьмем куректонлэсь.
 Ортчыт бадзым пайда утчась муртьёс
 сое эстйськонлы кораллямзы,
 адямиосын чош сутйллямзы
 крематорийын.
 Малы на табере ораториос?
 Озьы ке но,
 йырез малы тэшкатыны турттэ
 таёе юан:
 Кызыы өд кулы куректонлэсь тон, Ваймар?
 Кызыы өд улзе куректонлэсь тй, Шиллер, Гёте?

*Buchenwald*³

Kerran täällä on ollut metsä.
 Täällä kuuluu olleen pyökkimetsä.
 Tänne tehtiin pyhäpäivin retkiä.
 Goethekin kuuluu täällä retkeilleen.
 Kuuluu mietiskelleen pyökin alla,
 korkean ja kauniin pyökin alla.
 Mutta sitten nousi rajuilma.
 Sokaiseva, hirvittävä rajuilma.
 Murhaava, kaiken tuhoava raju.
 Se toi mukanaan umpipimeän.
 Se toi ruton. Se poltti karrelle.
 Sairaam Euroopan läähättäessä
 pyökit yksitellen kuivuivat.
 Tuli joukko, suuret piilut käsissään,
 hakkasi pyökit, polttaakseen.
 Ne polttivat. Ja ihmiset.
 Ei oratorioita esitetty.

Aivoja viiltää viiltämistään
 tämä kysymys:
 Kuinka et murheeseen kuollut, Weimar?
 Kuinka ette murheesta haudasta nousseet, Goethe
 ja Schiller?

*

³Tämän Weimarin lähellä sijainneen juutalaisten tuhoamisleirin nimi on suomennettuna Pyökkimetsä.

Калыкын верало:

Инмар но Адями

Одйг пол, пе, Инмарлэн но зеч мылкыдыз вылэм.
 Ётем со дораз Адямиез но верам солы:
 “Ойдо бырйы, кычеоссэ мылыд потэ, дуно арбериосты”.
 Пось тылын жуаз зарни, кезыт тылын пиштйз азвесь,
 кысыса-улзыса вореkjязы марзан изъёс.
 Нош Адями бырьем огшоры съод муэз, съод-съод
 музьемез.
 Кутскем ужаны. Отысен ваньмыз лыктйз-пöрмиз.

*

Марлы кырза тюрагай?

Тюрагай тулыс кырза быдзым шумпотонэз ванен.
 Нош кин ке но вераз вал мыным:
 тюрагай, пе, инмын бöрдэ
 чидантэм кайгуэзлэсь но куректонэзлэсь.
 Кыче ке из сюлэмо адями,
 бусы гырыкуз, солэсь карзэ пазям.
 Кин тодэ меда, марлы кырза тюрагай?

*

Kansantarinoista:

Inmar ja Ihminen

Kerran kun Inmar oli oikein hyväntuulinen,
 hän kutsui luokseen Ihmisen ja sanoi:
 "Saat valita aarteita, mitä mielesi tekee!"
 Kuumana tulena liekehti kulta, kylmänä tulena hohti hopea.
 Jalokivien revontulet sammuen ja syttyen välkehtivät.
 Mutta Ihminen otti tavallista mustaa maata, mustasta mustinta
 multaa
 ja alkoi tehdä työtä. Siitä alkoi kaiken kehitys.

*

Miksi leivo laulaa?

Leivo laulaa keväisessä riemussaan.
 Mutta kuulin näinkin kerrottavan:
 Leivo itkee taivaalla
 pohjatonta kaihoaan ja suruaan.
 Kivisydäminen kyntäjä
 on särkenyt sen pesän pelloilta.
 Ken tietää, miksi leivo laulaa?

*

Юсьёс — адямиос

Удмуртъёслэн куке но вылэм сыче паймымон сямзы:
 араз одйг пол куто, пе, вылэм соос кык тӧды юсьёсты.
 Нош собере лэзьыло вылэм соосты Тӧды Каме —
 шур кузя быдӟым инмар доры мед вуозы но
 пичи адямиос сярысь мед вералозы шуыса.
 Зэмзэ ик-а адямиос оско вылэм инмарлы — уг тодйськы.
 Нош тӧды юсьёслы оско вылэм.

*

Быдӟым Крезьлэн гурез

Нюлэскын куке но улэм, будэм пересь мудрон кыз.
 Нимало сое вылэм Мудор Кыз.
 Со, пе, нюлэслэн мумиз вылэм, оло, быдэс музъемлэн но
 со мумиз вал.
 Мудор Кыз пыке вылэм Инбамез, медаз со музъем вылэ
 усь шуыса.
 Шунды шутэтскылэм солэн вылй улвайёсаз.
 Со Мудор Кыз выжы улысь вордске вылэм жильыр-жильыр
 пичи ошмес, кудйз быдӟым Тӧды Камез кылдытэ вылэм.
 Кыдӧкысь-кыдӧкысь вуылйллям калыкъёс Мудор Кызлы
 йыбырттыны.
 Верало, нош огдыре Шундылэн Сюрмумиз — лек
 Чилекъян — кышкыт
 тылэн чашъем со кызэз. Кыз кулэм. Нош Адями лыктэм
 но улӟытэм сое:

Joutsenet ja ihmiset

Udmurteilla oli ennen merkillinen tapa:
 kerran vuodessa he pyydystivät kaksi valkeaa joutsenta
 ja laskivat ne vapauteen Valkealle Kamalle.
 Jokea myöten niiden tuli matkata Ylhäisen Inmar-Jumalan luo
 pienen ihmisen tarpeista kertomaan.
 En tiedä, uskoivatko he tosissaan Inmariin,
 mutta valkeisiin joutseniin he luottivat.

*

Suuren Guslin⁴ laulu

Metsässä kasvoi muinoin vanha ihmeellinen kuusi.
 Sen nimi oli Mudor-Kuusi.
 Se on ollut metsän alkuemo, kenties koko maankin alkuemo.
 Mudor-Kuusi on pönkittänyt Jumalan kasvoja, taivasta,
 jotta se ei putoaisi maahan.
 Sen yläöksillä on Aurinko levännyt.
 Mudor-Kuusen juurien alta on pulpunnut se pieni soliseva lähde,
 josta mahtava Valkea Kama on syntynyt.
 Mudor-Kuusta ovat käyneet palvomassa hyvin kaukaisetkin
 kansat.

Kerrotaan, että Salama, Auringon ilkeä äitipuoli,
 iski kerran hirveän tulen Kuuseen.
 Kuusi kuoli. Mutta ihminen tuli ja herätti sen eloon.

сутскем кызлэсь лэсьтэм со крезь, аслэсьтыз сюлэмзэ
пушказ поныса.

Озы удмуртьёс доры вуэм Быдзым Крезь.

Со жингыртыку, Шунды но Музьем доры матэгес
кариськылэм, Быдзым Крезез жечгес кылзйськыны.

Инву утчан гур кырзакузы, быдэс Инкуазь бөрдылэм
шунит-небыт зорен.

Верало, кемалась со вылэм.

Нош со дырысен удмуртьёс лэсьтыны кутскиллям
крезьёссэс чашьем кызёслэсь.

Али вунэтэмын ни со сям. Крезьёс но вунэтэмын.

Нош Быдзым Крезьлэн гурез улэ!

Кылэмды ке потэ сое, мынэлэ Быдзым Нюлэсэ но сак
кылзйське.

Чузяське-а сюлмады Быдзым Крезь гур?

Кылйськоды-а сое?

Валаськоды-а, ма сярысь со кыла но бура?

*

Teki palaneesta kuusesta guslin, pani oman sydämensä sen sisään.

Siten udmurtit saivat Suuren Guslin.

Sen soidessa Aurinko Maata lähenei

Suuren Guslin äänen paremmin kuullakseen.

Kun 'Taivaan-Kasteen- etsintä' -laulua soitettiin,

puhkesi Ilman Jumala itkuun ja itki lempeää, lämmintä sadetta.

Näin muinoin kaikki tapahtui.

Niin alkoivat udmurtit valmistaa guslinsa

salaman satuttamista kuusista.

Tämä tapa on unohduksissa. On guslikin unohdettu.

Silti Suuren Guslin sävel elää!

Jos haluatte sen kuulla, niin menkää suureen metsään ja

tarkasti kuunnelkaa!

Kaikuuko sydämeenne Suuren Guslin ääni?

Kuuletteko nyt sen?

Ymmärrätekö, mistä se kertoo?

*

⁴Udmurttien pyhissä uhrimenoissa soitettiin muinoin pyhää Suurta Guslia.

⁵Wichmannin saamien tietojen mukaan udmurttien Mudor oli myyttinen olento, jolle perhe omassa pyhäkössään, kesäkodassa, uhraisi.

Kirjallisuutta

- BOGOMOLOVA, ZOJA *Песня над Чепцой и Камой*. Москва 1976.
 - " - Ensimmäinen udmurttilainen ammattirunoilija. *Carelia* 1991:4. Petroskoi.
- DOMOKOS, PÉTER *Az udmurt irodalom története*. Budapest 1975.
 - " - *Itäisten suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuudesta*. Helsinki 1983.
 - " - *A kisebb uráli népek irodalmának kialakulása*. Budapest 1985.
- ERMAKOV, F. K. *Удмуртская поэма. Историко-литературный очерк*. Устинов 1987.
 - " - *Удмуртский поэт и ученый. Очерк*. Ижевск 1988.
 - " - Кузедбай Герд — краткий биографический очерк. - *SUST* 217. Helsinki 1993.
 - " - *Кузедбай Герд (Кузьма Павлович Герд-Чайников). Улэмез но творчествоез. Жизнь и творчество*. Ижевск 1994.
- ks. myös JERMAKOV
- GERD, KUZEBAJ *Votjakkilaisesta taidekirjallisuudesta. Valvoja - Aika*. Helsinki 1929.
- HALTSONEN, SULO *Muuan runoilijakohtalo. Valvoja*. Helsinki 1964.
- JERMAKOV, FOMA *Kuzebaj Gerdin yhteydet ulkomaisiin tutkijoihin. Carelia* 1991:4. Petroskoi.
- Kadonneet vuosikymmenet. Mordvan, Udmurtian ja Komin kirjallisuuden kohtalosta 1930- ja 1940-luvuilla*. Helsingin yliopiston kirjasto. Helsinki 1994.
- LEHTINEN, ILDIKÓ *Кузедбай Герд — этнограф и просветитель*. - *SUST* 217. Helsinki 1993.

MOREAU, JEAN-LUC Panorama de la littérature oudmourte (votiake). *Études Finno-Ougriennes III*. Paris 1966.

ŠKLJAEV, ALEKSANDR Kansanlaulu, runoilijan kotimaa. Kuzeбай Gerdin (1898 - 1937) elämäntyöstä. *Elias 1990:1*. Helsinki.

- " - *Времена литературы — времена жизни*. Ижевск 1992.

ZUJEVA, ANNA Udmurttilaisen kirjallisuuden airut. *Elias 1993: 1*. Helsinki.

Antologiaa varten luetusta udmurttilaisesta lyriikasta mainitaan seuraavassa vain antologiassa edustettuina olevien runoilijoiden kokoelmia. Valinta on tehty seuraavista kokoelmista:

GERD, KUZEBAJ *Крезьчи*. ("Гусляр" — сборник стихотворений на вотяцком языке). Ижевск 1922. Tästä kokoelmasta on otettu runot sivuilta 77–, 78–, 93–, 120–, 121–, 131–, 177–.

- " - *Сяськаяськись музъем. Куиньметй кылбур книга*. Кузон 1927. Tästä kokoelmasta on otettu runot sivuilta 6–, 8–, 14–, 15–, 17, 19, 22, 24–.

- " - *Лёгетъёс. Кылбуръёс но поэмаос*. Ижевск 1931.

- " - *Кылбуръёс но поэмаос*. Ижевск 1963.

AŠAŁĆI OKI *Сюрес дурын*. Муско 1925. Tästä kokoelmasta on otettu runot sivuilta 5, 9–, 22, 26, 34, 35, 37, 42, 48, 54.

- " - *Мон тодам ваисько*. Ижевск 1968.

VASIL'EV, FLOR *Ворекъяло кизилиос*. Ижевск 1960.

- " - *Шунды доры*. Ижевск 1963.

- " - *Нош ик тон сярысь. Кылбуръёс, кырзанъёс*.

Ижевск 1969. Tästä kokoelmasta on otettu runo sivulta 37.

- " - *Гажан дыр. Выль кылбуръёс но кырзанъёс*. Ижевск 1971. Tästä kokoelmasta on otettu runot sivuilta 76–, 209.

- " - *Куар усён толэзе. Кылбуръёс*. Ижевск 1976.

- " - *Ойдо вераськом. Виль кылбуръёс. Ижевск 1980.*
Tästä kokoelmasta on otettu runot sivuilta 59, 60, 75, 93.

- " - *Улытозям мон улонэз кырзай. Кылбуръёс. Ижевск 1984.* Tästä kokoelmasta on otettu runo sivulta 256.

KUZNECOVA, ALLA runoja aikakauskirjoissa *Инвожо*, *Молот*, *Кенеш*. Näistä otettu runoja numeroista *Инвожо* 1991:2 s.14, *Молот* 1981:9 s.25–, 1986:3 s.37, *Кенеш* 1992:1 s.29.

KUTJANOVA, LJUDMILA *Ваче син. Кылбуръёс. Устинов 1986.*
Tästä kokoelmasta on otettu runoja sivuilta 11, 20, 35–.

VLADYKIN, VLADIMIR *Марлы кырза тюрагай - отчего поет тюрагай. Ижевск 1980.* Tästä otettu runot sivuilta 38, 42, 72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86–, 92–, 108, 112, 114, 116, 136.

Sekä Kuzebaj Gerdin että Ašaľci Okin 1920-luvun kokoelmien runojen ortografiaan on tehty muutoksia, samoja, joita on tehty heidän runojensa Iževskissä 1960-luvulla julkaistuihin valikoimiin. Useissa tapauksissa kysymys on samalla myös murrepiirteistä, runoilijan murteen äänteellisistä erikoisuuksista, jotka siis on muutettu yleiskielisiksi. Joissakin tapauksissa muutos on koskenut morfologisia piirteitä, esim. kumpikin runoilija käyttää murteiden -*ky* -gerundia, mutta se on muutettu yleiskielen -*ku* -gerundiksi.

CASTRENIANUMIN TOIMITTEITA

1. Erkki Itkonen, Terho Itkonen, Mikko Korhonen, Pekka Sammallahti: Lapin murteiden fonologiaa. 1971.
2. Pekka Sammallahti: Material from Forest Nenets. Grammatical Sketch, Two Short Texts, Vocabulary. 1974.
3. Pertti Virtaranta: Vienalaisia lastenlauluja. 1973.
4. Mikko Korhonen, Jouni Mosnikoff, Pekka Sammallahti: Koltansaamen opas. 1973.
5. Seppo Suhonen: Liivin kielen näytteitä. 1975.
6. Viljo Nissilälle 21.8.1973.
7. Lauri Posti ja Terho Itkonen (toim.): FU-transkription yksinkertaistaminen. 1973.
8. Eero Kiviniemi, Ritva Liisa Pitkänen, Kurt Zilliacus: Nimistöntutkimuksen terminologia. Terminologin inom namnforskningen. 1974.
9. Seppo Suhonen: Lähisukukielten muoto-oppia ja lainasuhteita. 1974.
10. Eila Hämäläinen ja Kaisu Juusela (toim.): Castrenianum. 1975.
11. Eila Hämäläinen und Kaisu Juusela (red.): Castrenianum. 1975.
12. Vienan runonlaulajia ja tietäjiä. Aatu Kurosen (1907), Petri Lesosen (1908) ja Iivo Marttisen (1908) muistiinpanot. Julk. Helmi Virtaranta. 1975.
13. Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen symposiumi Petroskoissa 26.—27.3.1974. 1975.
14. Pekka Sammallahti: Sodankylän saamelaisten entistä elämää Elsa-Marja Aikion kertomana. 1975.
15. Pertti Virtaranta: Karjalaisia sananlaskuja ja arvoituksia. 1976.
16. Fennistiikan opinnäytteitä 1886—1975. 1977.
17. Juha Janhunen: Samojedischer Wortschatz. Gemeinsamojedische Etymologien. 1977.
18. Pertti Virtaranta: Inkeriläisiä sananlaskuja ja arvoituksia. 1976.
19. Kaisu Juusela ja Heikki Paunonen (toim.): Murrenäytteitä sadan vuoden takaa. 1978.
20. Ilmari Vesterinen: Pääpainollisen tavun jälkeisen soinnillisen dentaalispiraalin edustus Tuuloksen murteessa. 1980.
21. Tamás Márk ja Pirkko Suihkonen (toim.): Folia Hungarica 1. 1981.
22. Jarmo Elomaa (toim.): Inkerin bibliografia. 1981.
23. Kasvumaa. Eeva Niinivaaran kirjoituksia vuosilta 1923—1981. 1981.
24. Viljo Tervonen ja Irene Wichmann (toim.): Suomalais-unkarilaisten kulttuuri-

suhteiden bibliografia vuoteen 1981. 1982.

25. Mikko Korhonen ja Pertti Virtaranta (toim.): Ulkomaanlehtorit Unkarissa 17.—22.5. 1982. 1983.
26. Fennistiikan opinnäytteitä II. 1984.
27. Lauri Kettunen: Vatjan kielen Mahun murteen sanasto. 1986.
28. Ilkka Firon ja Mikko Korhonen (toim.): Folia Hungarica 2. Unkaria Suomesa. 1987.
29. Aulis J. Joki: Kaukomailta ja työkammioista. 1988.
30. Ritva Liisa Pitkänen, Jorma Rekunen ja Jyrki Kalliokoski (toim.): Lapinjoen varrelta. 1988.
31. Seppo Suhonen (toim.): Ferdinand Johann Wiedemannin muisto. 1989.
32. Tiit Kukk: Vesjegonskin karjalaisten tšastuškoja. 1989.
33. Márta Csepregi (toim.): Folia Hungarica 3. Helsingin yliopiston unkarilainen laitos 60-vuotias. 1989.
34. Márta Csepregi (toim.): Folia Hungarica 4. Esitelmiä unkarin kielestä. 1989.
35. Riho Grünthal, Sirpa Penttinen & Tapani Salminen (eds.): IFUSCO 1988. Proceedings of the Fifth International Finno-Ugrist Students' Conference, Helsinki, 22–26 May 1988. 1989.
36. Johanna Laakso (toim.): Komin kansan ensimmäinen runoilija. 150 vuotta I.A. Kuratovin syntymästä. 1990.
37. Juha Janhunen: Material on Manchurian Khamnigan Mongol. 1990.
38. Folia Hungarica 5. Szathmári István: Fejezetek a magyar költői stílus történetéből. 1990.
39. Pertti Virtaranta: Keskusteluja Valev Uibopuun kanssa – Vestlusi Valev Uibopuuga. 1991.
40. Juha Janhunen: Material on Manchurian Khamnigan Evenki. 1991.
41. Matti Punttila: Impilahden karjalaa. 1992.
42. Mati Ereht ja Tiiu Ereht: Virolais-suomalainen kielitieteen sanasto. 1992.
43. Folia Hungarica 6. Görömbei András: A magyar irodalom rövid története. 1992.
44. Jyrki Kalliokoski ja Kirsti Siitonen: Suomeksi maailmalla. Kirjoituksia Suomen kielen ja kulttuurin opettamisesta. 1993.
45. Fennistiikan opinnäytteitä III. 1993.
46. Julius Mägiste: Noorusaja tallermaa ja külahahvas. 1994.
47. Mikko Cajanus ja Sándor Csúcs (toim.): Folia Hungarica 7. Yhteyksiä. 1994.
48. Suuren Guslin kaiku. Udmurttilaista taidelyriikkaa. Valikoinut ja suomentanut Raija Bartens. 1995.

Castrenianumin toimitteita

Udmurttilaista kansanrunoutta on esitelty suomeksi viimeksi antologiassa *Joutsenet Jumalan kasvoilla* (SKS 1994). Tämä udmurttilaisen taidelyriikan valikoima on tarkoitettu täydentämään udmurttilaisen runon kuvaa.

Heti udmurttilaisen taidelyriikan alkuvaiheeseen kuuluu *Kuzebaj Gerdin*, udmurttien kansallisrunoilijan, luomistyö. Hänen henkilönsä oli monitahoinen — hän oli paitsi runoilija myös udmurttien kansallisen kulttuurin hyväksi 1920-luvun innostuksessa tehdyn työn johtohahmo, ja hänen kohtalonsa oli syvästi traaginen — hän koki 1930-luvun kauhuissa hirveän kuoleman ja myös hänen työnsä tulokset yritettiin hävittää. Tarpeeksi suuri osa hänen tuotannostaan kuitenkin pelastui jälkimaailmalle ja hän on ansionsa mukaisesti noussut udmurttilaisen identiteetin symbolihahmoksi. Kuzebaj Gerdin piiriin kuului myös ensimmäinen udmurttilainen runoilijatar *Ašalči Oki*, tulevien udmurttilaisten naislyyrikoiden esikuva. 1930-luvulla asetettiin Neuvostoliitossa runoudelle sekä sisältöä että muotoa koskeneet viralliset rajoitukset, jotka olivat voimassa melkein kahden seuraavan runoilijasukupolven ajan. Niistä huolimatta udmurttilainen runo jäi kuitenkin eloon. Ikiaikaisesta kansanrunosta tuntuu moni runoilija saaneen voimaa, kuunnelleen muinaisen Suuren Guslin äänen kaikua. Rajojen ja rajoitusten murruttua uusimmalla runolla on kaikki mahdollisuudet — tosin myös vaara olla näkemättä rajaa yksityisen ja yleispätevän välillä.

Tähän valikoimaan olisi voinut ottaa siinä esiteltyjen lisäksi monia muitakin. Pienen antologian tarkoitus on kuitenkin vain esitellä edustavin näyttein udmurttilaista lyriikkaa eikä olla sen kokokuva.

Valikoima on tarkoitettu kaikille udmurttien kulttuurista ja kielestä kiinnostuneille ja niitä opiskeleville. Kielen opiskelijoiden edun vuoksi 1920-luvun runonäytteiden oikeinkirjoitus on muutettu nykyistä oikeinkirjoitusta vastaavaksi.